

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΚΒ' • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 162 • ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1999 • ΤΑΜΟΥΖ - ΑΒ 5759

Υπόθεση Μέρτεν - 40 χρόνια μετά

Του κ. ΑΛΜΠΕΡΤΟΥ ΝΑΡ

ΠΙΝ ΑΠΟ ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ διώχτηκε από τις ελληνικές δικαστικές αρχές ο Γερμανός Μαξ Μέρτεν, που διετέλεσε πολιτικός σύμβουλος του στρατιωτικού διοικητή της Θεσσαλονίκης στην περίοδο της Κατοχής. Η δίκη του είχε συμπίσει με τις συνομιλίες Ζυρί-

χης - Λονδίνου, που οδήγησαν στην ίδρυση ανεξάρτητου κυπριακού κράτους. Παρ' όλα αυτά, κατέλαβε δεσποζούσα θέση στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και νομίζω ότι διατηρεί την επικαιρότητά της και μπορεί να μας διδάξει πολλά, ακόμα και σήμερα.

Ο ΜΕΡΤΕΝ, που κατά την κρατούσα τότε αντίληψη άσκησε τα καθήκοντά του κατά τρόπο αλαζονικό και ανταρτικό, δικάστηκε για εγκλήματα σε βάρος Ελλήνων πολιτών, ιδιαίτερα κατά των πενήντα χιλιάδων Εβραίων της Θεσσαλονίκης, που εκτοπίστηκαν και εξοντώθηκαν στα στρατόπεδα του θανάτου. Στο εδωλίο, λοιπόν, ενός ελληνικού δικαστηρίου οδήγηθηκε ένας Γερμανός, για εγκλήματα που κατά την αντίληψη και του ίδιου του γερμανικού λαού τιμωρούνται από νόμους που έχει θεσπίσει το οποιοδήποτε κυρίαρχο κράτος, και όχι από νόμους που επέβλεψε η συμμαχική νίκη. Ένας φιλελεύθερος ποινικός κώδικας προβλέπει βέβαια ποινές για φόνους που διαπράττονται «εν συνεργία». Είναι όμως ανεπαρκής για την περίπτωση μίας μαζικής σφαγής, μίας γενοκτονίας που συντελέστηκε χάρη στην ενεργοποίηση ενός πολύπλοκου και πολυσύνθετου μηχανισμού και επιβάλλει τη συμμετοχή αρχετών συνεργών κάθε κατηγορίας. Πρέπει επομένως να διερευνηθούν ορισμένοι ενδιάμεσοι σταθμοί, όπως η δημιουργία και η επικράτηση μίας κυρίαρχης ιδεολογίας και ο σχεδιασμός και η εκτέλεση μίας πλήρους σειράς μέτρων από δημόσιες υπηρεσίες και επιτελικά γραφεία. Εκδίδονται λοιπόν ορισμένες διαταγές και κάποιες αναλαμβάνουν να τις εκτελέσουν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει. Έτσι το οποιοδήποτε φιλελεύθερο δικαστήριο θα βρεθεί σε φοβερά δύσκολη θέση. Θα κληθεί να κατανείμει ευθύνες και να καθορίσει το βαθμό ενοχής του κάθε εμπλεκόμενου. Εκτός όμως από τις «τεχνικές» αυτές δυσκολίες θα πρέπει να αντιμετωπιστούν και προβλήματα υποκειμενικά, που δεν αποκλείεται να δημιουργήσουν κινδύνους δια-

στροφής της αμεροληψίας, ως προς την εξέταση γεγονότων που από τη φύση τους παρουσιάζουν περιπλοκές. Δεν είναι διόλου εύκολο να εξεταστούν με ψύχραιμο και αντικειμενικό τρόπο εγκλήματα τέτοιου μεγέθους. Και πρέπει επίσης να ληφθεί σοβαρά υπόψη και η τάση απόρριψης κάθε συλλογικής ενοχής, όχι μόνο για ψυχολογικούς αλλά και για πολιτικούς λόγους.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, είναι γνωστό ότι στις περισσότερες δίκες εγκληματιών πολέμου παρατηρήθηκε το ίδιο φαινόμενο. Ο κατηγορούμενος προτιμούσε να επιρρίψει την ενοχή σε άτομα άγνωστα ή ανώνυμα, ή σε ηγετικές φυσιογνωμίες που δε βρίσκονται πια στη ζωή, ή σε απρόσωπους μηχανισμούς. Και ο Μέρτεν δεν αποτέλεσε βέβαια εξαίρεση. Και στη δική του περίπτωση κυρίαρχησε το διαφορούμενο, η αβεβαιότητα και η από μέρους του προβολή της ευθύνης άλλων. Επιβάλλεται όμως να επισημάνουμε ότι ο Μέρτεν δεν δικάστηκε ως αξιωματούχος των γερμανικών αρχών κατοχής. Δικάστηκε για εγκλήματα που τιμωρούνται από το κοινό ποινικό δίκαιο και της ίδιας του της πατρίδας, και πριν και κατά τη διάρκεια και μετά την κατάρρευση του χιτλερικού καθεστώτος. Επιχείρησε βέβαια, όπως και ο κάθε κατηγορούμενος για ανάλογες πράξεις, να σπρωχθεί πίσω από το στερεότυπο δικαιολογητικό της συμμόρφωσης σε διαταγές ανωτέρων. Εγκλήματα όμως τέτοιου μεγέθους δεν νομιμοποιούνται, έστω και αν εκπορεύονται από τους ίδιους τους ανώτατους άρχοντες. Και η συνεργία είναι πράξη κολάσιμη σε όλες τις νομοθεσίες.

ΘΕΛΩ ΝΑ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΩ και πάλι ότι το κείμενο αυτό αποσκοπεί στην ενεργοποίηση της μνήμης μας. Και θέλω ακόμα να υπενθυμίσω ότι ο Μέρτεν, μετά την καταδίκη του σε είκοσιπενταετή κάθειρξη και την ύστερα από λίγους μήνες απελευθέρωσή του, συνέχισε την εγδοκμη ανέλιξη του στη γερμανική κοινωνία, μέχρι του θανάτου του το 1976. Όσο για τον όρο «εγκληματίας πολέμου», που είναι ξανά του σφυριού στις μέρες μας, ξέρουμε καλά πως όταν τον διερευνούμε, επιλέγουμε συνειδητά να αναμετρηθούμε με ζητήματα δύσκολα. Και ασφαλώς είναι αδύνατο να αποφύγουμε το κοινότοπο συμπέρασμα. Ότι ο κάθε πόλεμος αναδεικνύει δυστυχώς τους δικούς του εγκληματίες.

[Δημοσιεύτηκε στη *Θεσσαλονίκη* 6.5.1999]

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΕΦΥΛΛΟΥ: Το Μνημείο Ολοκαυτώματος στη μνήμη των Εβραίων της Δράμας. - Holocaust Memorial dedicated to the Jews of Drama.

Το τέλος των εβραϊκών κοινοτήτων στη βουλγαρική ζώνη Κατοχής

Του κ. ΒΑΣΙΛΗ ΠΙΤΖΑΛΕΟΥ

Το τέλος των εβραϊκών κοινοτήτων στη βουλγαρική ζώνη κατοχής, που δημιουργήθηκε τον Απρίλιο του 1941 - με την άδεια των Γερμανών - μεταξὺ του ποταμού Στρινμόνα στο νομό Σερρών και της Αλεξανδρούπολης, χαρακτηρίστηκε ως μια από τις πιο «αδιερεύνητες πλευρές του Ολοκαυτώματος»¹. Κανείς από τους Εβραίους των **Σερρών**, της **Δράμας**, της **Καβάλας**, της **Ξάνθης**, της **Κομοτηνής**, της **Αλεξανδρούπολης**, που συνελήφθησαν παράνομα από τις βουλγαρικές αρχές το βράδυ της 3ης Μαρτίου 1943 και συγκεντρώθηκαν προσωρινά σε καμπανατόρες ελληνικών πόλεων και αργότερα στη νότια Βουλγαρία, δεν επέστρεψε στην πατρίδα ή δεν έδωσε ίχνη ζωής. Στο πλαίσιο της ίδιας επιχείρησης εκτοπισμού εξοντώθηκαν και όλοι οι Εβραίοι των Σκοπίων και της σερβικής πόλης του **Pirot**, κατεχομένων τότε εδαφών από τους Βούλγαρους, που συνελήφθησαν, επίσης το Μάρτιο του 1943, παράνομα στις πόλεις τους. Για τους ελάχιστους διασωθέντες Ελληνοεβραίους της περιοχής και ολόκληρο τον ελληνικό εβραϊσμό ήταν πραγματικά μυστήριο η απώλεια όλων των εκτοπισμένων ομοθησκόων τους, καθώς ένας μικρός αριθμός εκτοπισμένων σε ανάλογες αποστολές από την υπολοιπή Ελλάδα επέζησε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Αμέσως μετά τον πόλεμο άρχισαν να διατυπώνονται από τους διασωθέντες διάφορες υποθέσεις που επιχειρούσαν να ερμηνεύσουν την απώλεια όλων των Ελληνοεβραίων εκτοπισμένων στη βουλγαρική ζώνη κατοχής. Ο Νίκος Σταυρουλάκης στο βιβλίο του Ερρίκου Σεβίλια «Αθήνα - Άουσβιτς» αναφέρει πως «για πολύ καιρό μετά τον πόλεμο η γενική πεποίθηση ήταν ότι όλοι οι Εβραίοι που είχαν συλληφθεί στη βουλγαρική ζώνη είχαν πνιγεί στο Δούναβη», για να προσθέσει μεταγενέστερη άποψη πως «ορισμένα από τα παλιά ποταμόπλοια ανατράπηκαν με αποτέλεσμα να πνιγούν οι Εβραίοι. Οι επιζήσαντες παραδόθηκαν στους Γερμανούς»². Σε απόφαση του πρωτοδικείου Δράμας το 1962 για την καταβολή αποζημιώσεων σε οικογένεια θυμάτων, γίνεται λόγος για «ομαδική θανάτωση στον ποταμό Δούναβη των μελών της εβραϊκής κοινότητας Δράμας και των άλλων πόλεων»³. Την ίδια εποχή υποστηρίζεται ότι «τους εθανάτωσαν κατ' άλλους μεν διά βιθίσεως των πλοίων κατ' άλλους δε τους απεβίβασαν εις τι

σημείον και τους εξετέλεσαν ομαδικώς διά των πολυκόλων»⁴. Στο **Διδυμότειχο**, μάλιστα, δύο Εβραίοι έμποροι επικαλούνται «πληροφορίες από ομοθησκόους επιζώντες στη Βιέννη»⁵, για να στηρίξουν την ίδια άποψη.

Ανάλογες υποθέσεις και ερμηνείες διατυπώθηκαν και σε ιστορικές εργασίες. Στο σημαντικό έργο του Μόλχο «In Memoriam» αναφέρεται πως «οι μαοίνες δεν έφθασαν ποτέ στον προορισμό τους και αναποδογυρίστηκαν στο Δούναβη»⁶. Η ιστορικός Vicky Tamir υιοθετεί την ερμηνεία του πνιγμού στο Δούναβη, υποθέτοντας ότι οι εκδηλώσεις συμπαραστάσης προς τους Ελληνοεβραίους από Εβραίους στο παραδουνάβιο λιμάνι του **Lom**, απ' όπου μεταφέρθηκαν με πλοίαρχα στη Βιέννη, η ανάγκη εξοικονόμησης χρημάτων από τη μεταφορά, καθώς και η αποφυγή πρόσθετου κόστους οδήγησαν Βούλγαρους και Γερμανούς στο έγκλημα του Δούναβη. Επικαλείται ελληνικές πηγές για τη μαρτυρία ενός Βούλγαρου που «είδε μαοίνες να βουλιάζουν και να μη σώζεται κανείς». Ακόμη στηρίζει τις απόψεις της στις «αντιφασίστες» στα-

Ο νεαρός Τσακ Καζίς, από τη Δράμα, εκτοπίστηκε μαζί με τους γονείς και την αδερφή του. Η φωτογραφία βρέθηκε στο αρχείο της «Ανδρεάδη και πρωτοδημοσιεύτηκε στην τοπική εφημερίδα «Χρονικά της Δράμας» από τη Δ. Μαντζιώρη.

πιστικές για τον ακριβή αριθμό των εκτοπισμένων Ελληνοεβραίων που δίνουν Βούλγαροι και Γερμανοί¹.

Και ο ιστορικός Hagen Fleischer στο βιβλίο του «Στέμμα και Σβάστικα. Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης» σημειώνει, αγκυρά συγκρατημένα, πως «υπάρχουν ενδείξεις ότι ένα τουλάχιστον από τα παραφροσισμένα σιπιτοκάραβα βυθίστηκε ή ότι το «ξαλάφρωσαν» εν πλω από ένα μέρος τουλάχιστο του ανθρωπίνου φορτίου. Οι περισσότεροι έφτασαν στην Τρεμπλίνκα². Δεν αναφέρει όμως τα πιθανά αίτια του αποτροπαίου εργαλίσματος. Τέλος ο Martin Gilbert στο έργο του «Atlas of the Holocaust» υποστηρίζει ότι ένα από τα πλοία ανατράπηκε στο Δούναβη, με εκατοντάδες νεκρούς, χωρίς όμως να δίνει περισσότερα στοιχεία για τις πηγές του³.

Μέχρι σήμερα παραμένει ιδιαίτερα ισχυρή η εντύπωση ότι οι Εβραίοι της βουλγαρικής ζώνης κατοχής στη βόρεια Ελλάδα πνίγηκαν στο Δούναβη κατά τη μεταφορά τους το Μάρτιο του 1943, στηρυγμένη σε κάποια φήμη εκείνης της εποχής. Μολονότι η τραγική κατάληξη του εκτοπισμού για το μέσο αναγνώστη είναι η μόνη αλήθεια, αποτελεί καθήκον του ερευνητή για τις ανάγκες της ιστορικής αλήθειας να δώσει κάποιες απαντήσεις συγκεντρώνοντας αξιόπιστα στοιχεία.

Η συμφωνία του Γερμανού πληρεξουσίου Dannecker και του Βούλγαρου ομολόγου του Belev στις 22 Φεβρουαρίου 1943, «για τον εκτοπισμό των πρώτων 20.000 Εβραίων από τις νεοαποκτηθείσες βουλγαρικές χώρες της Θράκης και της Μακεδονίας [ενν. της περιοχής των Σκοπίων]», περιελάμβανε εννιά βασικά σημεία.

Ανάμεσα σ' αυτά δεν προέβλεπε τη μεταφορά Εβραίων μέσω Δούναβη, αλλά γινόταν λόγος αποκλειστικά για τη χρησιμοποίηση τρένων, ύστερα από συμφωνία των κρατικών σιδηροδρόμων της Γερμανίας και της Βουλγαρίας (άρθρο 7). Για τους Ελληνοεβραίους που θα συγκεντρώνονταν σε καπναποθήκες της νότιας Βουλγαρίας, στις πόλεις Gorna Dzhumaya και Dupnitsa, καθοριζόταν ότι έπρεπε οπωσδήποτε να αναχωρήσουν μέχρι τις 15 Απριλίου για τις «ανατολικές επαρχίες του Γ' Ράιχ» (άρθρο 2). Οι Γερμανοί απαιτούσαν λεπτομερείς λίστες από τις βουλγαρικές αρχές για τους εκτοπιζόμενους Εβραίους και άφηναν ανοιχτό το ζήτημα της συμμετοχής και γερμανικής φρουράς κατά τη μεταφορά (άρθρο 5)⁴.

Η διάταξη των προσωρινών στρατοπέδων κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής προς τη Σόφια και το προαπορισμένο δρομολόγιο Γκόρνα Τζουμαγιά - Ντούπνιτσα - Σόφια - Λομ δείχνουν ότι πριν από την υπογραφή της συμφωνίας αποφασίστηκε η μεταφορά των Ελληνοεβραίων της βουλγαρικής ζώνης κατοχής και των Εβραίων του Πίροτ, σερβικής πόλης που βρισκόταν στα χέρια των Βουλγάρων, να πραγματοποιηθεί με πλοία από την παραδουνάβια πόλη του Λομ προς τη Βιέννη (ανάλογη διαδρομή από τα λιμάνια του Λομ και του Σάμοβιτ στο Δούναβη επέλεξαν οι Γερμανοί και ο Belev, την άνοιξη του 1943, για τον εκτοπισμό των Εβραίων της Βουλγαρίας που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε)⁵. Παράλληλα αποφασίστηκε η μεταφορά των Εβραίων από τα Σκόπια, στο πλαίσιο της ίδιας γερμανικής επιχείρησης - εξόντωσης, να γίνει με τρένα μέσω Ζάγκρεμπ - Βιέννης. Τελικός προορισμός όλων ήταν το στρατόπεδο εξόντωσης της Τρεμπλίνκα.

Γιατί επέλεξαν διαφορετική διαδρομή για τους Εβραίους της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης; Γερμανοί και Βούλγαροι δεν επιθυμούσαν να διέλθουν τα τρένα με τους Έλληνες υπηκόους εβραϊκού θρησκευματος από την ελληνική επικράτεια, για να αποφύγουν τις αντιδράσεις της ελληνικής κυβέρνησης, που δεν αναγνώριζε την κατοχή ελληνικού εδάφους από τους Βούλγαρους (άρα και τις αποφάσεις τους για Έλληνες υπηκόους), και για να διατηρήσουν τη μυστικότητα της επιχείρησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι βουλγαρικές αρχές, ακολουθώντας τις οδηγίες των Γερμανών, προσπάθησαν να εξαπατήσουν τους εκτοπιζόμενους Εβραίους, (παρα)πληροφορώντας τους στα προσωρινά στρατόπεδα συγκέντρωσης της Νότιας Βουλγαρίας ότι θα μεταφέρονταν σε λιμάνια της Αδριατικής και της Μαύρης Θάλασσας, για να κατευθυνθούν προς την Παλαιστίνη ύστερα από συνεννόηση με τους Βρετανούς⁶.

Στις 18 και 19 Μαρτίου 1943 τα τρένα με τους Ελληνοεβραίους και τους Σέρβους Εβραίους σταμάτησαν στη Σόφια για την οριστική καταμέτρηση, από την οποία θα προέκυπτε και το κόστος μεταφοράς που θα ε-

πιβάρυνε αποκλειστικά τη βουλγαρική πλευρά (τα χοήματα θα προέρχονταν από τη λεηλατημένη εβραϊκή περιουσία). Οι λίστες έφθασαν πιθανόν και στη γερμανική πρεσβεία στη Σόφια, όπως άλλωστε προέβλεπε η συμφωνία Dannecker - Belev. Στο βουλγαρικό λιμάνι του Λομ οι Έλληνοεβραίοι είναι εξαντλημένοι από την πείνα, τη δίψα και τις ασθένειες. Κατά τη διάρκεια της 24ωρης παραμονής τους, τουλάχιστον για τρίτη φορά, πέφτουν θύματα ληστείας από τις βουλγαρικές αρχές, ύστερα από τις ανάλογες εμπειρίες στους προσωρινούς τόπους συγκέντρωσης στην πατρίδα τους και στη νότια Βουλγαρία. Στο Λομ, κάτω από αυτές τις συνθήκες, επιβιβάζονται σε τέσσερα ποταμόπλοια, το καθένα από τα οποία αναχωρεί σε διαφορετική ώρα για τη Βιέννη: στις 20 Μαρτίου αναχωρούν το «Kara G'orgi» και το «Voivoda Mishich», ενώ στις 21 Μαρτίου αναχωρούν το «Saturnus» και το «Tsar Dushan». Καθένα μεταφέρει ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό Εβραίων, από 877 μέχρι 1256 άτομα¹³. Συνοδεύουν τα πλοία 68 συνολικά Βούλγαροι αστυνομικοί και δύο Γερμανοί (σε κάθε σκάφος) της στρατιωτικής αστυνομίας, ενώ ο Γερμανός αξιωματικός Dannecker είχε τη γενική ευθύνη της μεταφοράς. Την επιχείρηση παρακολούθησε από κοντά και ο κομισάριος για τις εβραϊκές υποθέσεις Belev.

Σήμερα διαθέτουμε στοιχεία για το ταξίδι του «Saturnus» και του «Tsar Dushan», των δύο τελευταίων πλοίων, χάρη στις αναφορές των τεσσάρων Βούλγαρων γιατρών που τα συνόδευαν. Στις εκθέσεις τους καταγράφονται οχτώ συνολικά θάνατοι (επτά ηλικιωμένων από την Ξάνθη και ενός 75χρονου από τη Δράμα) στα δύο πλοία μέχρι τη Βιέννη, εξαιτίας ασθενειών και εξάντλησης. Ένα μικρότερο πλοίο, ένα ρυμουλκό συγκεχυμένα, συνόδευε το «Tsar Dushan» μέχρι τη Βιέννη μεταφέροντας τους πιο υγιείς άνδρες, για να αποφυγουν μεταδοτικές ασθένειες οι οποίες είχαν κάνει την εμφάνισή τους. Οι γιατροί Mendizon και Tsepon αναφέρουν στην έκθεσή τους την «ψυχρή» υποδοχή των γερμανικών αρχών στη Βιέννη, όταν αντικρίζουν τους εξαντλημένους Έλληνοεβραίους, «το φτωχό ανθρώπινο δυναμικό», όπως οι ίδιοι οι Ναζί με ψυχρότητα δήλωσαν, από τη φριχτή δοκιμασία και τις άθλιες συνθήκες των τριών τελευταίων βδομάδων, από τις αρχές Μαρτίου του 1943¹⁴. Οι Βούλγαροι γιατροί επιστρέφουν στη Σόφια, ενώ οι Βούλγαροι στρατιώτες συνοδεύουν τα τρένα με τους εκτοπιζόμενους μέχρι το Κάτοβιτς στην Πολωνία.

Με έγγραφό του ο Γερμανός ακόλουθος της Gestapo στη Σόφια Hoffmann ανακοινώνει στους ανωτέρους του, στις 5 Απριλίου 1943, την ολοκλήρωση της επιχείρησης μεταφοράς των Έλληνοεβραίων και των Εβραίων του Πιρότ από τη Βουλγαρία στη Βιέννη μέσω Λομ. Με την επιβίβαση των Εβραίων στα πλοία, ο Kalitsin, στενός συνεργάτης του Βούλγαρου κομισάρου για τις Εβραϊκές Υποθέσεις Belev, δίνει αναφορά για 4219 άτομα.

Οι Εβραίοι της βουλγαρικής ζώνης κατοχής ακολούθησαν τη διαδρομή Gorna Dzhumaya - Dupnitsa - Sofia - Lom - Vienna, ενώ οι Εβραίοι των Σκοπίων Skopje - Nis - Zagreb - Vienna. Τέτατος προορισμός ήταν το στρατοπέδο στην Treblinka (πηγή: Martin Gilbert, Atlas of the Holocaust).

τομα. Η γερμανική πρεσβεία της Σοφίας αναφέρει 4211 άτομα, ενώ ο Γερμανός ακόλουθος της στρατιωτικής αστυνομίας στη Σόφια αναφέρει 4221 Εβραίους μετά την ολοκλήρωση της επιχείρησης (σε αυτούς περιλαμβάνονται και 158 Εβραίοι από το Πιρότ εκτός από τους Έλληνοεβραίους). Με δεδομένο το θάνατο οχτώ ανθρώπων στα δύο τελευταία πλοία της αποστολής δημιουργείται κάποια σύγχυση, από την έστω μικρή διαφορά στα στοιχεία, για τον ακριβή αριθμό των εκτοπισμένων.

Συμπεράσματα:

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία η άποψη για θανάτωση όλων των Εβραίων στο Δουνάβη πρέπει να εγκαταληφθεί οριστικά, ενώ η θέση του Gilbert, ο οποίος δεν δίνει τις πηγές πληροφόρησής του, για ρύθιση ενός σκάφους (προφανώς μικρότερου συνοδευτικού) δεν μπορεί να αποκλειστεί, καθώς οι διαθέσιμες πληροφορίες προέρχονται από τους Βούλγαρους γιατρούς και

αναφέρονται μόνο στα δύο πλοία και στο συνοδευτικό ρυμουλκό που αναχώρησαν τελευταία. Ωστόσο, δύσκολα θα εντόπιζε κάποιος τις σχολιμότητες που θα κριβόνταν πίσω από μια τέτοια ενέργεια.

Το επιχείρημα για σκόπιο «ξελάφωμα» των πλοίων από το μεγάλο αριθμό επιβατών ανατρέπεται από την παρουσία ρυμουλκού κοντά στο «Tsar Dushan» και κυρίως από την αυστηρή επίβλεψη της όλης επιχείρησης από τον πιστό αξιωματικό των Ες - Ες Dannecker και τον κομισάριο Belev. Ας μην παραβλέψουμε το γεγονός ότι οι Βούλγαροι και ειδικά ο Belev δεν ανταποκρίθηκαν στο βασικό όρο της συμφωνίας για τη σύλληψη 20.000 Εβραίων στα εδάφη τους, εξαιτίας πολιτικών κυρίως λόγων, καθώς συγχέντριζαν 11.500 Εβραίους στις κατεχόμενες περιοχές της Ελλάδας, των Σκοπίων και της Σερβίας. Παραπέρα μείωση θα σήμαινε σοβαρά προβλήματα στις σχέσεις του Χίτλερ με τους Βούλγαρους συνεργάτες τους και δηλωμένους αντισημίτες Gabrovski - Belev. Το άλλο επιχείρημα της Vicky Tamir για την ανάγκη εξοικονόμησης χρημάτων από τα γενικά έξοδα μεταφοράς δεν ευσταθεί κατά τη γνώμη μου, γιατί οι Γερμανοί, που γνώριζαν τον αριθμό των Εβραίων και συνοδεύαν με άνδρες τα πλοία, δεν είχαν λόγο να σκεφτούν τα έξοδα, καθώς με αυτά επιβαρύνονταν οι Βούλγαροι.

Όσον αφορά το επιχείρημα πως πίσω από τις «αντι-ρατσικές» στατιστικές ανάμεσα στις βουλγαρικές και τις γερμανικές αρχές για το συνολικό αριθμό των Εβραίων κρύβεται το έγκλημα στο Δουίναβη, από τις παραπάνω αναφορές προκύπτει πολύ μικρή διαφορά στατιστικών στοιχείων. Μόνο η Tamir αναφέρεται σε εκπομπή 4706 Εβραίων από τις κατεχόμενες ελληνικές περιοχές¹⁵, που μαζί με τους 158 Εβραίους του Pigot θα δημιουργούσαν πρόβλημα σοβαρό ζήτημα αξιοπιστίας για τις παραπάνω αναφορές. Αλλωστε οι Γερμανοί στη Βιέννη δεν αντιδρούν εξαιτίας κάποιας δραματικής αλλαγής στον αριθμό των εκτοπιζόμενων Ελληνοεβραίων, για να δικαιολογηθεί ο ισχυρισμός του Gilbert για «εκατοντάδες νεκρούς» σε πιθανό νανέγιο. Ο Chary, σε μια συνολική εκτίμηση των στατιστικών, υποστηρίζει πως από τους 4273 Εβραίους, που καταμετρήθηκαν το 1943 στην κατεχόμενη από τους Βούλγαρους Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, ύστερα από εντολή του Belev, εκτοπίστηκαν 4058 άτομα, όπως φαίνεται από τη στατιστική της υπηρεσίας του Βουλγαρικού κομισαρίου. Άλλοι 60 Ελληνοεβραίοι, κατά τον Chary, μεταφέρθηκαν χωρίς να καταγράφονται στα γνωστά βουλγαρικά και γερμανικά έγγραφα¹⁶. Οι περισσότεροι από τους εξήντα εργάζονταν υποχρεωτικά σε δημόσια έργα στο εσωτερικό της Βουλγαρίας, σύμφωνα με απόφαση της τότε κυβέρνησης. Συνελήφθησαν στη Βουλγαρία και εκτοπίστηκαν στην Πολωνία με την τελευταία αποστολή από τα Σκόπια στις 29 Μαρτίου 1943¹⁷. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι στα στοιχεία αυτά δεν συνυπολογίζονται ούτε οι Ελληνοε-

βραίοι της βουλγαρικής ζώνης κατοχής που συνελήφθησαν στην υπόλοιπη Ελλάδα, όπου κατέφυγαν ως πρόσφυγες (άγνωστος ο αριθμός τους ακόμη), ούτε οι Ελληνοεβραίοι της Νέας Ορεστιάδας, του Διδυμοτείχου και του Σουφλίου στη Θράκη που βρισκόταν υπό γερμανική κατοχή και εκτοπίστηκαν στο Άουσβιτς στις αρχές Μαΐου του 1943 από τη Θεσσαλονίκη.

Χωρίς να αποκλείω το ενδεχόμενο να έχει ο Gilbert κάποια αποδεικτικά στοιχεία στην κατοχή του και την περίπτωση της συγκάλυψης από τους «ειδικούς» σε ανάλογα θέματα Ναζί, πρέπει να αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη επιφύλαξη το σενάριο της βίθισης ενός πλοίου με εκατοντάδες θύματα, όπως ο Gilbert αναφέρει ατεκμηρίωτα, και μάλιστα της σκόπιμης ενέργειας είτε από τους Βούλγαρους είτε από τους Γερμανούς.

Η περίπτωση όμως ενός ναυαγίου με θύματα Εβραίους δεν θα ήταν και μοναδική στην πολιτεία του Βουλγαρικού βασιλιά Boris III. Το Σεπτέμβριο του 1939, όταν ξέσπασε ο πόλεμος, η τότε κυβέρνηση Κοσεινάνον, εφαρμόζοντας για πρώτη φορά αντισημιτική νομοθεσία, που στόχευε αποκλειστικά στην ικανοποίηση της γερμανικής πλευράς, αποφάσισε με διάταγμα την απέλαση των Εβραίων μη βουλγαρικής υπηκοότητας, περίπου 4.000 ατόμων (κυρίως από την Κεντρική Ευρώπη). Οι τελευταίοι έφτασαν στη Βουλγαρία πριν από την προέλαση του Χίτλερ, με την ελπίδα να αναχωρήσουν για την Παλαιστίνη. Ανάλογο ταξίδι επιθυμούσαν τότε να πραγματοποιήσουν και πολλοί Βούλγαροι Εβραίοι, τη μεταφορά των οποίων είχαν αναλάβει σιωνιστικές οργανώσεις. Για τη γρήγορη εφαρμογή των μέτρων, ο αρχηγός της αστυνομίας Atanas Pantev πίεζε για την αναχώρηση των ξένων Εβραίων παραβιάζοντας τους κανονισμούς της ασφαλούς ναυσιπλοΐας. Έτσι, το Δεκέμβριο του 1940, το μικρό πλοίο «Salvator», που μετέφερε υπεράριθμους Βούλγαρους και ξένους Εβραίους από το λιμάνι της Βάρνας, βυθίστηκε στη θάλασσα του Μαυριανό με 200 τουλάχιστον θύματα, προκαλώντας την ανάκληση του μέτρου¹⁸.

Στις 31 Μαρτίου 1943 έφθασε και το τελευταίο πλοίο, το «Tsar Dushan», στη Βιέννη με τους Ελληνοεβραίους της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης. Τελικά 1096 οικογένειες (με όλα ή μερικά από τα μέλη τους, ανάμεσά τους 681 παιδιά κάτω των 10 ετών) εξοιωνώθηκαν από τους Γερμανούς στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος των Ναζί για την «οριστική λύση του εβραϊκού ζητήματος στην Ευρώπη», ύστερα από τη διάσχεση της Wannsee τον Ιανουάριο του 1942. Η τότε βουλγαρική κυβέρνηση του Φίλφφ προσπαθώντας και να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της απέναντι στη Γερμανία και να αποφύγει διεθνείς πιέσεις και εσωτερικές αντιδράσεις, που υπήρξαν, οργάνωσε για το σύνολο των Εβραίων ελληνικής και σερβικής υπηκοότητας μια αφηνιαστική επιχείρηση εκποτισμού, ενώ συγ-

χρόνως διέσωζε το σύνολο των Εβραίων βουλγαρικής υπηκοότητας στα εδάφη της. Η μικρή Ελλάδα και ο εβραϊσμός της πλήρωσαν με βαρύ τίμημα τη ναζιστική πολιτική και τις πολιτικές σκοπιμότητες των συνεργατών τους στην περιοχή.

Σημειώσεις:

1. Hagen Fleischer, *Greek Jewry and Nazi Germany*, στα πρακτικά του Α' Συμποσίου Ιστορίας **Οι Εβραίοι στον ελληνικό χώρο: Ζητήματα ιστορίας στη μακρά διάρκεια** (Θεσσαλονίκη 1991), Αθήνα, 1995, σελ. 197.

2. Ερρίκος Σεβίλλιας, **Αθήνα - Ανοσιβίς**, στην εισαγωγή του Νίκου Σταυρουλάκη, Αθήνα, 1995, σελ. 23.

3. Αρχείο Πρωτοδικείου Δράμας αρ. απόφ. 69/20.2.1962. Αφορούσε την οικογένεια Πεσσάχ και την καταβολή αποζημίωσης για το θάνατο της μητέρας Τουτούν και των αδελφών Αβραάμ, Ριζέτας, Πάντας, Ματθίλδης, σύμφωνα με το Ν.Δ. 4178/1961.

4. Πρωτοδικείο Σερρών, α.α.κ. αίτηση του ιατρού Σινιέων Πεσσάχ (αρχές του 1962) για την καταβολή αποζημίωσης για το θάνατο της αδελφής του Αλέγκας.

5. Αρχείο Ειρηνοδικείου Διδυμοτείχου αρ. 143/12.10.1961. Ενορκη βεβαίωση των εμπόρων Ισαάκ Εσκεναζίη και Σολομών Μπεζάρ.

6. Μιχαήλ Μόλχο, **In Memoriam** - Αφιέρωμα εις μνήμην των Ισραηλιτών θυμάτων του ναζισμού εν Ελλάδι, Θεσσαλονίκη, 1976, σελ. 132.

7. Vicky Tamir, *Bulgaria and her Jews. The history of a dubious symbiosis*, New York, 1979, σελ. 194 - 195.

8. Hagen Fleischer, **Στέμμα και Σβάστικα. Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης**, Αθήνα, 1995, Τόμος Β, σελ. 319.

9. Martin Gilbert, *Atlas of the Holocaust*, London, 1982, σελ. 151.

10. Natan Grinberg, *Dokumenti*, Sofia, 1945, σελ. 14 - 16.

Σπάνια φωτογραφία από τη μεταφορά των Ελλήνων - Εβραίων στο Λούναβι (πηγή: «Le Sauvetage des Juifs en Bulgarie, 1941 - 1944».

11. Frederick Chary, *The Bulgarian Jews and the final solution 1940 - 1944*, σελ. 143.

12. *ό.π.* σελ. 108.

13. Alexandar Matkovski, *A history of the Jews in Macedonia* (με τον όρο «Μακεδονία» αναφέρεται και στην περιοχή των Σκοπίων), Skopje, 1982, σελ. 174.

14. Alexandar Matkovski, *ό.π.*, σελ. 175.

15. Vicky Tamir, *ό.π.*, σελ. 193.

16. Frederick Chary, *ό.π.*, σελ. 105 σημ., σελ. 115.

17. Frederick Chary, *ό.π.*, σελ. 107.

18. Hans Joachim Hoppe, *Bulgarien στο: Wolfgang Benz (επιμ.) Dimension des Volkermordes. Die Zahl der Jüdischen Opfer des Nationalsozialismus*, München, 1996, σελ. 279 - 280.

[Ο Βασίλης Ριτζαλέος είναι μεταπτυχιακός φοιτητής στον Τομέα Σύγχρονης Ιστορίας της Φιλοσοφικής Σχολής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και εκπονεί εργασία για τις εβραϊκές κοινότητες στη βουλγαρική ζώνη κατοχής].

Αποκαλυπτήρια Μνημείου Ολοκαυτώματος στη Δράμα

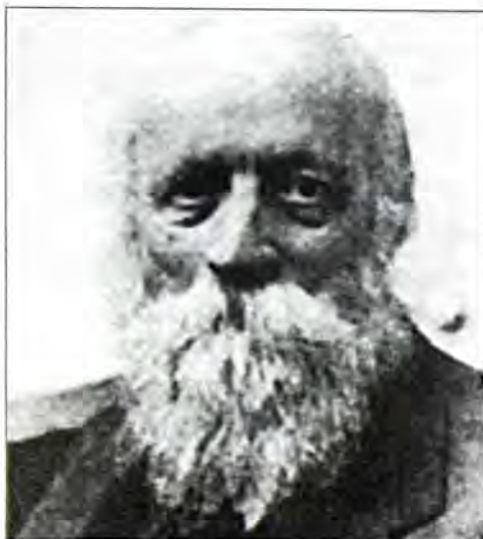
Από 5 έως 9 Μαΐου 1999 πραγματοποιήθηκαν στη Δράμα, με τη συνεργασία του Δήμου της πόλης, του Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου Ελλάδος και της Ισραηλτικής Κοινότητας Καβάλας, σημαντικές εκδηλώσεις στη μνήμη των Δραμινών Εβραίων.

Στις 9 Μαΐου έγιναν τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου Ολοκαυτώματος, με την παρουσία του Μητροπολίτη Δράμας κ.κ. Διονυσίου, του Ραββίνου Παρισίων κ. Messas, του Ραββίνου της γαλλικής πόλης Βανσάν κ. Καπέτα - ο οποίος κατάγεται από τη Λάρισα - και του Ραββίνου Θεσσαλονίκης κ. Νταγιάν, του δημάρχου Δράμας κ. Μ. Τζίμα, του προέδρου του Νομαρχιακού Συμβουλίου κ. Καλογήρου, του προέδρου του ΚΙΣ κ. Μ. Κωνσταντίνη. Επίσης παρέστησαν οι βουλευτές του νομού κ.κ. Παπαδόπουλος και Σαατσόγλου, ο αντιπρόεδρος της Ι.Κ. Θεσσαλονίκης κ. Σαλιτέλ, ο πρόεδρος της Ι.Κ. Καβάλας κ. Τσιμί-

Οι επίσημοι κατά την τελετή αποκαλυπτηρίων του Μνημείου Ολοκαυτώματος στη Δράμα.

νο και ο γ. γραμματέας της ίδιας Κοινότητας κ. Β. Βενουζίου, εκπρόσωποι των Εβραϊκών Κοινοτήτων και Οργανώσεων ανά την Ελλάδα, των τοπικών αρχών της περιοχής και πλήθους κόσμου.

ΕΝΑ ΕΠΙΚΑΙΡΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

Ειρήνης ουτοπία

Του MARTIN ΜΠΟΥΜΠΕΡ

Ο εβραϊός φιλόσοφος Μάρτιν Μπούμπερ (γεννήθηκε το 1878 στη Βιέννη και πέθανε το 1965 στην Ιερουσαλήμ) είναι γνωστός ως βασιικός εκφραστής της «διαλογικής» κατεύθυνσης του υπαρξισμού. Στη γλώσσα μας έχει μεταφραστεί το έργο του «Το πρόβλημα του ανθρώπου» (Γνώση, 1987). Το κείμενο που ακολουθεί είναι εκτενές απόσπασμα από ένα δοκίμιό του που γράφτηκε το 1953.

Λίγα μόλις χρόνια μετά την τραγωδία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο Μπούμπερ στηρίζει την ελπίδα της ειρήνης στη δυνατότητα του αυθεντικού διαλόγου ανάμεσα στους ανθρώπους και τους λαούς.

Το μήνυμα αυτό διατηρεί τη σημασία του ως τις μέρες μας, καθώς η λογική της βίας και των όπλων από τη μια μεριά και οι ιδεολογίες του εθνικού μίσους από την άλλη κλείνουν τους δρόμους της επικοινωνίας και αποκλείουν κάθε ουσιαστικό διάλογο.

Θανάσης Παλαετζής
[Ελευθεροτυπία, 23.5.1999]

Η μεγάλη ειρήνη είναι κάτι ουσιαστικά διαφορετικό από τον μη πόλεμο. Αυτό που στην ιστορία αποκαλείται ειρήνη, στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο από μια παύση - γεμάτη φόβο και ανταπάτες - ανάμεσα σε δύο πολέμους. Έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε την παγκόσμια κατάσταση, στην οποία ζούμε από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όχι σαν μια κατάσταση ειρήνης αλλά σαν ψυχρή γάση ενός διαρκούς παγκόσμιου πολέμου. Δεν είναι μήπως απατηλό, σε μια κατάσταση στην οποία δεν διασώζεται ούτε καν η επίφαση της ειρήνης, να μιλάμε για μια Μεγάλη Ειρήνη ως ένα στόχο που μπορεί να επιτευχθεί;

Το βάθος της κρίσης είναι ακριβώς αυτό που μας επιτρέπει όμως να ελπίζουμε. Αυτή η κρίση δεν είναι μια ασθένεια των λαών που αποκτήθηκε στην πορεία της ιστορίας και την οποία μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα θεραπεύσουμε με ημίμετρα. Πρέπει να εγκαλέσουμε αρχέγονες δυνάμεις, τα αρχέτυπα του κακού και της αναγέννησης, για να πάρουμε μέρος ξανά σε αυτή την οριστική απόφαση. Ο πόλεμος φανέρωσε ξανά κάτι που δεν εμφανίζεται ποτέ ως τέτοιο, αλλά που δρα σιωπηλά: τη γλώσσα - μια γλώσσα πλήρη, τη γλώσσα του αυθεντικού διαλόγου, του μόνου που επιτρέπει στους ανθρώπους να συνεννοούνται και να κατανοούν ο ένας τον άλλο.

Ήδη ο πρωτόγονος πόλεμος άρχιζε όταν μειωνόταν η επικοινωνία, δηλαδή όταν οι άνθρωποι δεν προσπαθούσαν πλέον να συζητούν για το αντικείμενο των συγκρούσεών τους ή απλώς δεν μιλούσαν, περιοριζόμενοι στο να αποφεύγουν την επικοινωνία και αναγνωρίζοντας σε αυτήν την κωφότητά τους προς το διάλογο - η οποία βρισχεται στη βάση του σκοτωμού - μιαν ακραία απόφαση, ένα είδος θεϊκής κρίσης. Αλλά σύντομα ο πόλεμος κυριεύει και τη γλώσσα, υποβαθμίζοντάς την στην υπηρεσία της πολεμικής προπαγάνδας.

Εκεί όπου υπήρχε όμως έστω και μια δειλή δινατότητα επικοινωνίας, ο πόλεμος κατά κάποιον τρόπο έμπαινε υπό αμφισβήτηση. Γι' αυτούς που διεξάγουν τον πόλεμο θα είναι εύκολο να προσπαθήσουν να καταπνίξουν το διάλογο. Αλλά ακόμη και αν τα λόγια δεν θα 'χαν πλέον καμιά αποτελεσματικότητα, αν από την άλλη μεριά κέρδιζε έδαφος, έστω και αδύναμα, η πεποίθηση ότι καμιά ανθρώπινη σύγκρουση δεν μπορεί να επιλυθεί με τη δολοφονία άλλων ανθρώπων και ακόμη λιγότερο με μια γενοκτονία, σε αυτήν την περίπτωση ο ανθρώπινος λόγος θα κατόρθωνε να επικρατήσει του πολεμικού ενστίκτου.

Σήμερα ωστόσο η χρήση του ανθρώπου, που εμφανίστηκε στον καιρό μας, προσπάθησε να συντρίψει τη σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο, τη γλώσσα και το διάλογο. Ο άνθρωπος που βρίζεται σε χρήση είναι ο άνθρωπος που δεν ξέρει πλέον να εμπιστευθεί το διάλογο. Και ακριβώς γι' αυτό σήμερα κυριαρχεί μια ατμόσφαιρα αντιεπιτηνική, διψασμένη για πόλεμο, που την αποκαλούν ειρήνη.

Αυτό που μέχρι τώρα, στις ειρηνικές παρενθέσεις της ιστορίας είχε έρθει στο φως, δηλαδή ο ζωντανός λόγος μεταξύ των ανθρώπων, ο οποίος κατόρθωνε μερικές φορές να προχωράει πέρα από τα συμφέροντα, εμποδίζοντάς τα να φτάσουν στην τρέλα της διεξαγωγής ενός πολέμου, αυτός ο ζωντανός διάλογος του ανθρώπου είναι μια αξία η οποία φαίνεται να αποδυναμώνεται ακριβώς σε μια περίοδο στην οποία δεν διεξάγεται κανένας πόλεμος.

Οι συζητήσεις των πολιτικών, στις οποίες αναφέρονται τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, δεν έχουν πλέον καμιά σχέση με έναν ανθρώπινο διάλογο. Ο διάλογος δεν γίνεται πρόσωπο με πρόσωπο, αλλά απευθύνεται σε μια απρόσωπη κοινή γνώμη. Αλλά και τα συνέδρια και οι συνδιασκέψεις που γίνονται στο όνομα της συνεννόησης ανάμεσα στους λαούς, προδίδουν την ουσία του διαλόγου, ο οποίος προϋποθέτει μια αναγκαία αμεσότητα ανάμεσα σε αυτόν που ρωτάει και σε αυτόν που απαντάει.

Αλλά πίσω από αυτές τις μεσολαβήσεις κρύβεται μόνο η βαθύτερη ιδέα ότι οι άνθρωποι, με τη δική τους θέληση ή ίσως από ανικανότητα, δεν είναι πλέον σε θέση να διαλέγονται ο ένας με τον άλλο. Δεν είναι πλέον σε θέση να το κάνουν, γιατί ο καθένας τους γνωρίζει ότι ο άλλος δεν του έχει εμπιστοσύνη. Αν ωστόσο κάποιος πειστεί για την αξία των διαλογικών αντιπαράθεσεων, τότε θα αντιληφθεί ότι στις προσωπικές του σχέσεις με οποιονδήποτε δεν υπάρχει πλέον τίποτα που να βαισιζεται σε ένα μίνιμουμ εμπιστοσύνης.

Και ωστόσο - είναι κάτι που πρέπει να το λέμε και να το ξαναλέμε - είναι ακριβώς το βάθος της κρίσης που μας ωθεί να ενισχύσουμε μέσα μας το συναι-

σθήμα της ελπίδας. Οφείλουμε επομένως να προσπαθούμε να κατανοήσουμε την κατάσταση εξοπλισμένη με ένα μεγάλο ρεαλισμό, ο οποίος υπερβαίνει το παραδοσιακό νόημα της δημόσιας ζωής, αλλά και συνεκτικιά αυτό που την τροφοδοτεί στις ρίζες της, δηλαδή το αρχέτυπο της θεραπείας του κακού και της σωτηρίας μπροστά στην απειλή του τέλους.

Αυτό που δεν εκδηλώθηκε ποτέ έξω από την κρίση, δηλαδή αυτή η ικανότητα για «στροφή», έρχεται έτσι στο φως και ακόμη και αν η απελπισία κινδυνεύει να τη συμπαρασύρει αντί να εγκαταλειφθεί στον εαυτό της, ενεργοποιεί τις αρχετυπικές δυνάμεις της για να γεννήσει το μετασχηματισμό του είναι.

Είναι κάτι που επαληθεύεται τόσο στη ζωή ενός προσώπου όσο και σε εκείνη του ανθρώπινου γένους.

Η χρήση του ανθρώπου που εκδηλώνεται στον καιρό μας εμφανίζεται στην πιο καθαρή μορφή της ως χρήση της εμπιστοσύνης. Αυτή η απουσία εμπιστοσύνης προς το είναι, αυτή η ανικανότητα να έχουμε σχέσεις αμοιβαίου σεβασμού με τον άλλο υποδεικνύουν καθαυτές ότι το νόημα της ζωής είναι βαθύτερα άρρωστο. Μια από τις εξωτερικές εκδηλώσεις αυτής της ασθένειας, η πιο επικαιρή απ' όλες, είναι εκείνη από την οποία ξεκίνησε το γεγονός ότι ανάμεσα στο ένα στρατόπεδο και στο άλλο δεν κυκλοφορεί μια αυθεντική επικοινωνία.

Μια τέτοια ασθένεια μπορεί να γιαιτρενεί; Εγώ πιστεύω πως ναι. Δεν έχω αποδείξεις γι' αυτό και η πίστη δεν είναι κάτι που μπορεί να αποδειχθεί, διαφορετικά αυτή δεν θα ήταν αυτό που είναι, δηλαδή μια μεγάλη πρόκληση. Το γεγονός ότι οι λαοί δεν είναι πλέον σε θέση να διεξάγουν κάποιο διάλογο ανάμεσα τους δεν είναι μόνο το πιο επικαιρό φαινόμενο της παθολογίας του καιρού μας, αλλά είναι και το πιο επείγον πρόβλημα. Παρ' όλα αυτά, πιστεύω ότι ένας διάλογος ανάμεσα στους λαούς μπορεί να υπάρξει.

Ένας διάλογος αυθεντικός, στον οποίο ο καθένας από τους συνομιλητές θα αποδέχεται την υπαρκτή του άλλου ακόμη και αν αντιπαράκειται στη δική του. Το διάλογο καλούνται να τον κάνουν εκείνοι οι οποίοι από τη φύση τους παλεύουν στις χώρες τους ενάντια σε κάθε τι το ατάνθρωπο, εκείνοι που συγκροτούν χωρίς να το γνωρίζουν το εργαλείο μέτωπο της ανθρωπιστικής, πρέπει να ενεργοποιηθούν σε μια διαδικασία ευαισθητοποίησης, προκαλώντας οι ίδιοι ένα διάλογο σε πρώτο επίπεδο μεταξύ τους, πέρα από κάθε διαφορετικότητα, αποφασισμένοι ως το βάθος να προσέχουν αυτόν τον διάλογο.

Αυτοί είναι εκείνοι οι οποίοι πρέπει να αντιταχθούν σε όσους επωφελούνται από τις διαίρεσεις μεταξύ των λαών, από αυτό που είναι ατάνθρωπο μέσα στον άνθρωπο, που γίνεται αντιληπτό ως το κυρίως εμπόδιο στη διαδικασία ωρίμανσης της ανθρωπότητας.

Από την ιστορία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Ιωαννίνων

- Δημοσιεύματα της εφημερίδας «Ακρόπολις» του 1913

Από δημοσιεύματα της εφημερίδας «Ακρόπολις» του 1913, αναδημοσιεύουμε τα παρακάτω που αφορούν την Ισραηλιτική Κοινότητα Ιωαννίνων.

• Από τη ζωή των Εβραίων των Ιωαννίνων (φύλλο της 3ης Μαρτίου 1913):

«Οι περισσότεροι Εβραίοι των Ιωαννίνων είναι τελειόφοιτοι της απόδηι Ζωαμαίας Σχολής, του μεγαλύτερου και αρχαιότερου Γυμνασίου του Ελληνισμού.

Όλες οι Εβραιοπολίτες των Ιωαννίνων έχουν σπουδάσει εις τα αυτόθη ελληνίζον Παρθεναγωγείον.

Οι Εβραίοι των Ιωαννίνων ως Ελληνογλώσσου και ιδία ως αφορούντες την Εβραϊκοϊσπανικήν η οποία είναι μητρική γλώσσα όλων των εν Τουρκία και τη λοιπή Ανατολή Εβραίων, ονομάζονται παρ' αυτών «Γραϊός» δηλαδή Έλληνες.

Οι Εβραίοι των Ιωαννίνων καυχώνται ότι είναι ιβραϊκή αποικία προ της γεννήσεως του Χριστού καταγόμενοι εκ των Ελληνιζόντων Ιουδαίων της Αλεξανδρινής εποχής, απόδειξις δε τούτου είναι το φαινόμενον ότι δεν έχουν επίθετα ως οι εξ Ισπανίας Εβραίοι, αλλά μεταχειρίζονται ως επίθετον το όνομα του πατρός, εξαιρουμένων των Κοέν και Λευή οι οποίοι είναι απόγονοι του Ααρών και του Μωυσέως.

Ολίγοι Ισπανοεβραίοι αποικισθέντες εις τα Γιάννινα απώλεσαν την ισπανικήν των γλώσσαν και τα ισπανικά των έθιμα, διακρίνονται δε μόνον από τα επίθετα.

Και άλλο, Αι Εβραίοι των Ιωαννίνων κεφαλαιόδεονται όπως και οι χριστιανοί αυτόθη και χορεύουν όπως και αι Ελληνίδες και μάλιστα με ηρωικά ελληνικά τραγούδια. Παρευρίθην εις Εβραϊκόν γάμον εις τα Γιάννινα, όπου αι ωραιότεραι Εβραιοπούλαι εχόρευαν με το τρα-

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ
ΠΡΟ ΤΟΥ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ
ΙΔΙΟΙΤ. ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 27 'Ιανουαρίου.—'Επιτροπή προαίτιων 'Ισραηλιτών της παλαιάς 'Ελλάδος και των διασκορπισμένων μαρών απορρισταμένη εκ του καθήκοντος Χαιμ του Ισραήλ 'Ιακώβου Λευή, του δικηγόρου Ματαθία, του μεγάλου πέρου Μωυσή Λευή, παραστάτη ενώπιον του κ. Βενιζέλου και 'Εβραίων εις αυτόν την μεγάλην Ι-

πύλασιν των 'Ισραηλιτών, όπως τοχθώσιν υπό την αίγίδα των 'Ελληνικών φιλελευθέρων νόμων, άπέναντι των οποίων πάντες ελπίσαι.

Ο κ. Βενιζέλος νύχαρίσθηκε διά την νίαν ταύτην 'Ισραήλ της αναγνωρίσεως υπό των 'Εβραίων των φιλελευθέρων θεσμών του 'Ελληνικού Κράτους.

«Ακρόπολις», 28 Ιανουαρίου 1913

γούδι της Τσαβέλλανας.

Οι Εβραιογιαννιώτες έχουν και ιδίαν δημοτικήν ελληνικήν ποιήσιν, αφορώσαν τα της λατρείας των. Κατά την εορτήν της Εσθήρ και του Μορδοχάιου εις όλα τα εβραϊκά ακούγεται το ωραιότατον εβραϊκό τραγούδι.

Κίνα γλώσσα να μιλήσης,

θαύματα να μολογήσης.

Κοιμημένος να ξυπνήσης κ.τ.λ.

και εξακολουθεί ούτω η αφήγησις της ιστορίας της Εσθήρ, ανύγνου του Αρταξέρξου διασωσάσης το Εβραϊκόν Έθνος από την καταστροφήν, ην είχεν αποφασίσει ούτος τη υπονικήσει του Αμάν.

Εις τα Γιάννινα υπήρχε και Ελληνογλωσσικόν ζήτημα μεταξύ των Εβραίων. Άλλοι μεν ήθελον την ανάγνωσιν της Ιερής Γραφής εις τα Σχολεία εις την καθαρεύουσαν και άλλοι εις την δημοτικήν. Επεκράτησαν όμως οι καθαρευουσιάνοι.

Οι Εβραίους των Ιωαννίνων είναι τόσον αφοσιωμένα με τας Ελληνίδας τας Γιαννιωτίσας ώστε θυλλέεται ότι, κατά τας ωδύνας του τοκετού των επικαλούνται την Θεοτόκον Μαρίαν.

- Μέσα Μαριά! Μέσα Μαριά...

Αλλ' όταν παρέλθουν αι ωδύναι και τέξουν, μετανουούσαι φωνάζουν-

- Οξω Μαριά... Οξω Μαριά!

Και για να τελειώσωμεν με τους Εβραιογιαννιώτες-

Οι Εβραίοι των Ιωαννίνων, όντες απόγονοι της εν Αρτη αποκατασταθείσης προ Χριστού Εβραϊκής αποικίας, δεν μετέσχον ψήφω και βουλή της Σταυρώσεως του Χριστού...».

• Ο Διάδοχος επισκεπτόμενος την Εβραϊκήν Συναγωγήν (φύλλο της 27ης Φεβρουαρίου 1913):

«Ιωάννινα, 26 Φεβρουαρίου:

- Η Α.Υ., ο Διάδοχος επισκέψατο χθες την εβραϊκήν Συναγωγήν.

Η Ισραηλιτική κοινότης, εν ολομέλειά, τον υπεδέχθη με ειλικρινείς ζητωκραυγάς.

Προ της Συναγωγής θριαμβευτική αψίς είχε παρασχευασθή και με ελληνιστί την επικρατήν: «Ωσαννά! ευλογημένος ο ερχόμενος εν ονόματι Κυρίου».

Η αίθουσα της Συναγωγής είχε διακοσμηθή χάριν της επισκέψεως του Ελευθερωτού μ' έκτακτον πολυτέλειαν και φωταγωγηθή πλουσιωτάτα.

Ο Ραββίνος είχε περιβληθή τα εθνικά χρώματα της κιανολεύκου και εδεξιώθη τον Διάδοχον εν συγχαίρει, ενώ το πλήθος ομοθυμωσ ανέκραζεν «Ωσαννά!».

Την Α. Υψηλότητα προσεφώνησεν ευγλωττώς ελληνιστί ο Αρχιεραββίνος, διερχομένην την αγαλλίασιν της κοινότητος διά την απόδοσιν, χάρις εις τον ελευθερωτήν Ελληνικόν στρατόν των Ιωαννίνων εις την μητέρα Ελλάδα, και βεβαίων ότι οι Ισραηλίται των Ιωαννίνων εργατεστημένοι από 10 αιώνων εις τα ιερὰ χώματα της ενάνδρου Ηπείρου διετήρησαν ου μόνον την γλώσσαν αλλά και τα αισθήματα Ελληνικά.

Ο Αρχιεραββίνος, ευγνωμονών διά την τιμήν της επισκέψεως, υπέβαλεν εκ μέρους της κοινότητος πλήρη την υποταγήν της προς τον φιλόλαον και μεγάλουμον Άνακτα των Ελλήνων και την Ελληνικήν Κυβέρνησιν, κατέληξε δε μ' ενθουσιώδεις ζητωκραυγάς τας οποίας επανέλαβεν ομόθυμον το εκκλησίασμα.

Ο Διάδοχος διά δύο υπαπιστών του ηχηράστησε κατόπιν την κοινότητα διά την συγχαίρικώς θερμήν υποδοχήν».

Το Καταστατικό Λειτουργίας των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων Κρήτης

- Στις αρχές του 20ού αιώνα

Στις αρχές του 20ού αιώνα, πριν η Κρήτη ενωθεί με την Ελλάδα, στη Βουλή των Κρητών υπεβλήθη προς κύρωση Ειδικός Νόμος με το Καταστατικό λειτουργίας των εκεί, στα Χανιά και στο Ηράκλειο, Ισραηλιτικών Κοινοτήτων.

Η ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Η εισηγητική έκθεση του επί της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως και των Θρησκευμάτων Συμβούλου (υπουργού) Ν. Γ. Γιαμαλάκη είχε ως ακολούθως:

ΕΙΔΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

των εν Χανίοις και Ηρακλείω
Ισραηλιτικών Κοινοτήτων

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Σύστασις και αντιπροσωπεία
των Κοινοτήτων

Άρθρ. 1. Αι Κοινότητες των εν Χανίοις και Ηρακλείω Ισραηλιτών αποτελούσι νομικόν πρόσωπον και νομίμως εκπροσωπούνται υπό πενταμελούς επιτροπείας εκάστη.

Άρθρ. 2. Τα μέλη της επιτροπείας είναι άμισθα εκλέγονται δε κατά διετίαν.

Άρθρ. 3. Η εκλογή των επιτρόπων γίνεται κατά μήνα Απρίλιον η δ' υπηρεσία αυτών άρχεται από της 1ης Ιουνίου.

Ταυτοχρόνως εκλέγεται και εις αναπληρωτής εκάστου τακτικού επιτρόπου όστις αναπληροί αυτόν κωλύόμενον και αντικαθιστά εν περιπτώσει παραίτησεως, παύσεως ή θανάτου προ της παρελεύσεως της διετίας δι' ην εξελέγη.

Προς αναπλήρωσιν κωλυομένου επιτρόπου δύναται να κληθή και άλλος εκτός του ιδίου αναπληρωτού.

Άρθρ. 4. Ως αντιπρόσωποι της κοινότητος δεν δύνανται να συνεπηρετήσωσι συγγενείς εξ αίματος μέχρι του 4 βαθμού ή εκ κηδευσίας μέχρι του 3 και των των συμπεριλαμβανομένων.

Εάν εκλεγώσι τοιοῦτοι γίνεται κλήρωσις μεταξύ αυτών. Προς πλήρωσιν της θέσεως του αποτυγόντος κατά την κλήρωσιν προσκαλείται ο αναπληρωτής αυτού.

Άρθρ. 5. Κενωθείσης της θέσεως του κατά την κλήρωσιν επιτυγόντος καὶ εἴται αυτοδικαίως προς αναπλήρωσιν αυτού ο εκλεγέμενος συγγενής αυτού.

Άρθρ. 6. Η εκλογή των αντιπροσώπων της κοινότητος ενεργείται επί τη βάσει καταλόγου περιέχοντος πάντας τους έχοντας το δικαίωμα του ψηφοφορεῖν.

Άρθρ. 7. Στερρούνται του δικαιώματος του ψηφοφορεῖν,

α) Οι ένεκα καταδίκης στερηθέντες των πολιτικών αυτών δικαιωμάτων εν όσω διαρκεί η στέρησις αυτή.

β) Οι δυνάμει οριστικού βουλεύματος διατελούντες υπόδικοι επί κακοηγήματι ή πλημμελήματι συνεπαγομένου στέρησιν των πολιτικών δικαιωμάτων.

γ) Οι διατελούντες υπό αστυνομικην επιτήρησιν ή εν εξορία.

δ) Οι εστερημένοι της ελευθέρας διαχειρίσεως της περιουσίας αυτών.

ε) Οι θρησκευτικοί λειτουργοί.

Αρθ. Ηνωτ. 1954
α. Δεκέμ. 1719

Πρός τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτῶν

Δι' Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Χανίων καὶ Πραξίσεως
ἐχρήσαντο ὅπως δὴ νόμον ἀκούσθησιν ἐκ τῆς ἀντι-
προσωπείας αὐτῶν καὶ τῆς διοικήσεως τῶν συναγω-
γῶν καὶ ἐγγλέων αὐτῶν. Συνέπειά τῶν αὐτῶν νό-
μων κατήρτισα τὸ ἐπόμενον πρῶτον, τὸ ὅτι οὐ
καμῶνται τὴν ποίησιν καὶ ἀποκρίσιν ἐκ τῆς βίβλου ἁγίας.
Ἐν αὐτῶν περὶ αὐτῶν καὶ τῶν δικαίων τῶν ἐπ' αὐτῶν.
Πῶς Νόμον, κατὰ ἀντιμετώπιαν τοῦ Ἀρχιερατικῆς Χα-
νοῦ, ἀποκρίσας πρῶτον εἶναι καὶ ἑξῆς, ὡς ἀπὸ τῶν
τῶν ἐχρήσαντο αὐτοῦ.

Ἐν Χανίοις τῆς 6 Ἰουλίου 1904.

Ὁ ἐπὶ τῇ Διοικήσει Ἐκτελεστικὸς
καὶ τῶν πρῶτων αὐτῶν
N. V. ΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗΣ

στ) Οἱ ἐν τῇ υπηρεσίᾳ τῆς Πολιτοφυ-
λακῆς διατελοῦντες πλὴν τῶν ἀποστρά-
των.

ζ) Οἱ μὴ συμπληρώσαντες τὴν πρὸς
τὸ ψηφοφορεῖν νόμιμον ἡλικίαν καὶ αἱ
γυναῖκες καὶ

η) οἱ καθυστεροῦντες δύο ἐτῶν συν-
δρομὴν εἰς τὴν Κοινότητα.

Ἀρθρ. 8. Δικαίωμα ψήφου ἔχουσιν ἐκ
τῶν μὴ υπαγομένων εἰς οὐδεμίαν τῶν ἀ-
ναφερομένων ἐξαίρεσεων ἐν τῷ προη-
γουμένῳ ἀρθρῷ.

α) Οἱ ἐπιστήμονες ἀνεξαρτήτως τῆς
ἡλικίας αὐτῶν.

β) Ἐκ τῶν συμπληρώσαντων τὸ 21 ἔ-
τος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, οἱ οικογενειάρχαι
καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐκ τῶν ὁργανῶν
πατρὸς ἀδελφῶν καὶ οἱ διδασκαλοὶ.

γ) Πάντες οἱ λοιποὶ ἅμα συμπληρώ-
σωσι τὸ 30 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν.

Ἀρθρ. 9. Διὰ νὰ ἐκλεχθῇ τις ἀντιπρό-
σωπος τῆς Κοινότητος ἀπαιτεῖται α) Νὰ
ἔχῃ ἐν τῷ Νομῷ ἐνθα ἐδρεῖται ἡ Κοινό-
της μονίμως τὴν κατοικίαν του.

β) Νὰ ἔχῃ συμπληρωμένον τὸ 30 ἔ-
τος τῆς ἡλικίας του.

γ) Νὰ εἶναι ἐγγράμματος· καὶ

δ) Νὰ μὴ υπάγῃται εἰς τινὰ τῶν ἐν
τοῖς ἐδαφ. α - η τοῦ ἀρθρου 7 τοῦ Νόμου
τούτου ἀναφερομένων ἐξαίρεσεων.

Ἀρθρ. 10. Ὁ καταρτισμὸς τῶν ἐκλογι-
κῶν καταλόγων, ὁ τρόπος τῶν κατ' αυ-
τοῦ ἐνοτάσεων καὶ ἡ ἐκδίκασις αὐτῶν, ἡ
ἀναθεώρησις αὐτῶν, ὁ τρόπος τῆς ἐκλο-
γῆς τῶν ἐπιτρόπων, αἱ κατὰ τῆς ἐκλογῆς

ἐνοτάσεις καὶ ἡ ἐκδίκασις αὐτῶν κανο-
νισθήσονται δι' Ἡγεμονικοῦ Διατάγμα-
τος.

Ἀρθρ. 11. Ἡ Ἐπιτροπεία, αφοῦ δώσῃ
ὄρκον υπηρεσίας ἐπὶ τῆς παλαιᾶς Γρα-
φῆς ἐνώπιον τοῦ ἀρχιεραβίνου ἢ ραβί-
νου, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέ-
ρου τῶν μελῶν αὐτῆς ἐκλέγει κατὰ τὴν
πρώτην συνεδρίασιν διὰ μυστικῆς ψη-
φοφορίας ἐν τῶν μελῶν αὐτῆς ὡς προέ-
δρον καὶ ἑτερον ὡς ἀντιπροέδρον. Ἀντί-
γραφον τοῦ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ συ-
ντασσομένου πρακτικοῦ διαβιβάζεται
πρὸς ἐγκρίσιν εἰς τὴν Ἀνωτέραν Διεύ-
θυνσιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Ὀρη-
σκευμάτων.

Ἀρθρ. 12. Ἡ ἐπιτροπεία προτάσσει
τοῦ προέδρου αὐτῆς ἐκλέγει τὸν ταμίαν
καὶ γραμματέα αὐτῆς ὀρίζει δὲ καὶ τὴν
ἀντιμισθίαν τοῦ κλητῆρος τὸν ὁποῖον
διορίζει ὁ προέδρος αὐτῆς.

Ἀρθρ. 13. Πρὸς ἐγκυρον συγκρότη-
σιν συνεδριάσεως ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι
παρόντα ἐκτὸς τοῦ προέδρου ἢ ἀντι-
προέδρου δύο τουλάχιστον τῶν μελῶν
τῆς ἐπιτροπείας ἡ δὲ πλειοψηφία τῶν
παρόντων ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ τακτικά
μέλη· ἡ ἀπόφασις λαμβάνεται διὰ τῆς ἀ-
πολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων.

Ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας κρατεῖ ἡ
γνώμη ἡ ἔχουσα μετ' αὐτῆς τὴν ψήφον
τοῦ προέδρου.

Ἀρθρ. 14. Ἐκάστη κοινότης ἔχει
σφραγίδα ἣτις φέρει κύκλῳ μεν ἐλληνι-
στὶ ἐν τῷ μέσῳ δὲ εβραϊστὶ «Ἐπιτροπεία
Ἰσραηλιτικῆς κοινότητος (δεῖνα)».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Καθῆκοντα τῆς Ἐπιτροπῆς

Ἀρθρ. 15. Εἰς τὴν ἐπιτροπείαν ἀνατί-
θεται ἡ διοίκησις καὶ ἡ συντήρησις τῆς
ἰσραηλιτικῆς συναγωγῆς, νεκροταφείου
καὶ Σχολῆς, ἡ διαχείρισις τῶν περιου-
σιῶν αὐτῶν ὡς καὶ τῆς Κοινότητος, ὁ
διορισμὸς καὶ ἡ παύσις τῶν διδασκά-
λων καὶ τῶν υπηρετῶν τῆς συναγωγῆς
προτάσει τοῦ ἀρχιεραβίνου καὶ ὁ ὀρι-
σμὸς τῆς μισθοδοσίας ἐκάστου αὐτῶν
καθὼς καὶ παντὸς ἄλλου τακτικοῦ ἢ ἐ-

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

*Το Καταστατικὸ
Λειτουργίας
τῶν Ἰσραηλιτικῶν
Κοινοτήτων Κρήτης*

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Το Καταστατικό
Λειτουργίας
των Ισραηλιτιζών
Κοινοτήτων Κρήτης

κτάκτου υπαλλήλου της εργασίας του οποίου ήθελε λάβει ανάγκη η Κοινότης, η επιβολή εισφορών και διδασκτρών κατά τα άρθρα 26 β', γ' και 27, και η είσπραξις αυτών και εν γένει η αντιπροσωπευσις της Κοινότητος ενώπιον των δικαστηρίων και πάσης άλλης αρχής.

Απαντες οι υπάλληλοι της Κοινότητος πριν αναλάβωσι καθήκοντα, ορκίζονται επί της παλαιάς γραφής όρκον υπηρεσίας ενώπιον του Προέδρου της Επιτροπείας.

Άρθρ. 16. Η επιτροπεία ουντάσσει κατ' έτος τον προϋπολογισμόν και απολογισμόν των εσόδων και εξόδων αυτής από 1 Σεπτεμβρίου μέχρι τέλους Αυγούστου, αντίγραφα αυτών τοιχοκολλά εις την θύραν της συναγωγής της κοινότητος και υποβάλλει εις την Ανωτέραν Διεύθυνσιν της Δημοσίας Εκπαιδύσεως και των Θρησκευμάτων προς έγκρισιν μεθ' όλων των δικαιολογητικών εγγράφων. Πάσα δαπάνη γενομένη εκτός του προϋπολογισμού ή άνευ ιδίας εγκρίσεως βαρύνει αλληλεγγύως τους διατάξαντας αυτήν.

Άρθρ. 17. Ο γραμματέυς καθήκον έχει να συντάσσει τα πρακτικά και τας αποφάσεις της επιτροπείας και εν γένει να εκτελή πάσαν άλλην γραφικήν υπηρεσίαν.

Άρθρ. 18. Ο ταμίας τηρεί το βιβλίον του ταμείου, εισπράττει πάντα τα έσοδα της κοινότητος, της συναγωγής και των σχολών αυτής επί διπλοτύπω αποδείξει της υπογραφής του και ενεργεί τας πληρωμάς δυνάμει ενταλμάτων υπό του προέδρου ή αντιπροέδρου της επιτροπείας εκδιδόμενων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Εκλογή και καθήκοντα αρχιεραβίνου και ραβίνου και δικαιοδοσία αυτών

Άρθρ. 19. Η θρησκευτική διοίκησις της εν Χανίοις Ισραηλιτικής Κοινότητος ανατίθεται εις έναν Αρχιεραβίνον φέροντα τίτλον «Αρχιεραβίνος Χανίων» της δε Κοινότητος Ηρακλείου εις ένα ραβίνον φέροντα τον τίτλον «Ραβίνος Ηρακλείου».

Άρθρ. 20. Ο Αρχιεραβίνος και ο Ραβίνος εκλέγονται υπό των εκλογέων εκά-

στης κοινότητος διά μυστικής διά ψηφοδελτίων ψηφοφορίας προσκαλουμένων υπό της Επιτροπείας της κοινότητος καθ' ημέραν και ώρα ωρισμένην, ήτις και εφορεύει της εκλογής, εφαρμόζονται δε κατά την εκλογήν ταύτην αι περί εκλογής των αντιπροσώπων της Κοινότητος διατάξεις του Νόμου.

Άρθρ. 21. Υπό των εκλογέων της κοινότητος δύνανται να απολυθώι ο αρχιεραβίνος και ο ραβίνος ενεργουμένης επί τούτω μυστικής διά ψηφοδελτίων ψηφοφορίας.

Άρθρ. 22. Η προς ψηφοφορίαν ημέρα και ώρα ορίζεται υπό της επιτροπείας της κοινότητος δι' εγγράφου προκηρυξέως αυτής τοιχοκολλουμένης 15 τουλάχιστον ημέρας προ της ψηφοφορίας εις την θύραν των ναών και των σχολών της κοινότητος.

Άρθρ. 23. Όπως οι εκλογείς εις τοιαύτην ψηφοφορίαν κληθώσιν απαιτείται τα 2/3 τουλάχιστον αυτών να εξήτησαν τούτο δι' αναφοράς των προς την επιτροπείαν. Επίσης τα 2/3 τουλάχιστον των εκλογέων πρέπει να ψηφίσωσι κατά την επί τούτω ωρισμένην ημέραν, υπέρ της απολύσεως του αρχιεραβίνου ή ραβίνου όπως αυτή εκτελεσθή, άλλως διατηρείται εις την θέσιν του.

Προς την Βουλήν των Κρητών

Αι Ισραηλιτικά Κοινότητες Χανίων και Ηρακλείου ήτησαντο όπως διά νόμον κανονισθώσι τα της αντιπροσωπευτικότητας και της διοικήσεως των συναγωγών και σχολείων αυτών. Συνεπεία των αιτησεων τούτων κατήχησα το επόμενον νομοσχέδιον, το οποίον λαμβάνω την τιμήν να υποβάλω εις την ψηφον ιμίων. Εν αυτώ περιέλαβον και την διάταξιν του υπ' αριθ. 319 Νόμου, περί αντιμεσσίας του Αρχιεραβίνου Χανίων, επομένως περιττόν είναι να ζητήσω ιδιαίτερας την κύρωσιν αυτού.

Εν Χανίοις τη 6 Ιουλίου 1901

Ο επί της Δημοσίας Εκπαιδύσεως
και των Θρησκευμάτων Συγκυβέριος

Ν.Γ. ΠΑΛΑΜΑΚΗΣ

(Από το Αρχείο του κ. Μωσή Κωνσταντίνου)

Βιβλίο

*** J. HASSOUN, Γ.
ΘΑΝΑΣΕΚΟΥ, Ρ.
ΜΠΕΝΒΕΝΙΣΤΕ, Ο.
ΒΑΡΩΝ - ΒΑΣΑΡ:
«Εβραϊκή Ιστορία και
Μνήμη» (Αθήνα, Πόλις,
1998):**

Ο συλλογικός τόμος «Εβραϊκή ιστορία και μνήμη» αποτελεί ένα εκδοτικό γεγονός, γιατί είναι η πρώτη ελληνική δημοσίευση ενός διεπιστημονικού διαλόγου, και μιας δημόσιας συζήτησης, για τα ζητήματα εβραϊκής ιστορίας και μνήμης ανάμεσα σε Έλληνες και σε ξένους στοχαστές. Ενός διαλόγου που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας, σε μεγάλο βαθμό με πρωτοβουλία της Εταιρείας Μελέτης Ελληνισμού Εβραϊσμού.

Ο τόμος αυτός συμμετέχοντας με επίκαιρους προβληματισμούς στα ζητήματα μνήμης και ιστορίας στη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, με αφετηρία τη γενοκτονία των Εβραίων από το ναζιστικό καθεστώς, καταθέτει επεξεργασίες και στοχασμούς που ξεπερνούν το «εβραϊκό ζήτημα» θέτοντας γενικότερα ερωτήματα.

Το σύνολο των χειμένων είναι εισηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο εκδηλώσεων της ΕΜΕΕ στην Αθήνα και στη Θεσ/νίκη, το δε επίμετρο του Τ. Τόντοροφ,

στην πρώτη του εκδοχή, παρουσιάστηκε σε συνέδριο του «Ιδρύματος Άουσβιτς» στις Βρυξέλλες. Έτσι, οι εισηγήσεις, οι «παρεμβάσεις», αυτές διατηρούν τη ζωντάνια ενός διαλόγου, μιας συζήτησης που έχει αναζωπυρωθεί διεθνώς κάτω από το φως των μεγάλων αλλαγών και της στροφής του αιώνα αλλά και ως απάντηση στις ρεβιζιονιστικές θεωρίες που εδώ και πολλές δεκαετίες υποσχάπτον τη μνήμη μας και την ιστορία.

Ο J. Hassoun (συγγραφέας του «Κοντραμπάντο της μνήμης», εκδόσεις Εξάντας, 1996) πραγματεύεται καταρχήν το διαγενεαλογικό χαρακτήρα της μνήμης, τη διαπραγμάτευση της στο πέρασμά της από τη μία γενιά στην άλλη, δηλαδή τη διαδικασία της υποκειμενοποίησης και της ιστοριοποίησης της. Ο παραλήπτης της μνήμης δεν μπορεί να είναι ένας παθητικός δέκτης αλλά, εξ ορισμού, ενεργητικός, μέσα σε έναν «μεταβατικό» χώρο, ένα χώρο παιχνιδιού, μεταξύ προγόνου και απογόνου. Με άλλα λόγια ο παραλήπτης είναι κατά κάποιον τρόπο, ένας μετασχηματιστής, ένας δημιουργός, συνυπεύθυνος, της ιστορίας του.

Η Ρίκα Μπενβενίστε συζητά καταρχήν τις σχέσεις εβραϊκής μνήμης και εβραϊκής ιστορίας, οι οποίες άλλοτε ταυτίζονται και άλλοτε συγχρόνως ως τον 19ο αιώνα που αρχίζει να διαχωρίζεται η μνήμη από την ιστορία

και η ιστοριογραφία γίνεται το κύριο κανάλι της εβραϊκής μνήμης, «η πίστη των Εβραίων που είχαν χάσει την πίστη τους».

Στο δεύτερο μέρος του χειμένου της, επιχειρώντας να καταδείξει πώς σε όλους τους μνημονικούς τόπους αναπαρίσταται ο λόγος - κοινωνικός, πολιτισμικός, ιστορικός - που το παρόν προβάλλει στο παρελθόν, μελετά τη μετατροπή δύο γεγονότων της εβραϊκής ιστορίας σε μνημονικούς τόπους, δηλαδή την «ποιότητα» της εγγραφής τους στη συλλογική μνήμη, (την Μασσάντρα, και την Shoah), δηλώνοντας εξαρχής ότι και στις δύο περιπτώσεις το διακύβημα είναι πολιτικό και ηθικό.

Το κείμενο του Γ. Θανασέκου, είναι ένα κείμενο πολιτικής ωριμότητας και στοχασμού. Ο συγγραφέας προβαίνει σε μια επανατοποθέτηση των σχέσεων ιστορίας και μνήμης, μέσα από τις α-

νατροπές που επιφέρει το «γεγονός Άουσβιτς» στην ιστοριογραφία, επανενεργοποιώντας το πρό πολλού «παροζήμενο» γεγονός, την «βραχεία διάρκεια», κάτω από την εισβολή της μνήμης. Διότι, αντίθετα από την ιστορία που «προσπερνάει» το γεγονός, η μνήμη παραμένει στο εσωτερικό του, υποχρεώνοντας την ιστορία να επισκεφθεί ξανά περιοχές του παρελθόντος που δεν θέλουν να παρέλθουν. Η μνήμη δεν βυθίζεται στο παρελθόν, όπως συνήθιζουμε να λέμε, αλλά «τριγυρίζει, πεινασμένη, γύρω από το παρόν», μπολιάζει με ιστορία το παρόν.

Η Ο. Βαρών - Βασάρ προτείνει μια περιδιάβαση στους ιδιαίτερους εκείνους μνημονικούς τόπους, στους κατεξοχήν τόπους μετάδοσης της μνήμης, που είναι τα μνημεία της γενοκτονίας και της αντίστασης, συζητώντας τη σχέση που οφείλει να έχει ένα ζωντανό

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. ΜΩΨΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΓΡΑΦΕΙΩΝ:
Βουλής 36 • 105 57 ΑΘΗΝΑ Τηλ. 32.44.315-8
E-mail: hkkis@hellasnet.gr
Internet site: <http://www.hellasnet.gr/jews/kis.html>

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
Πολιτικά Θέματα ΕΠΕ, Υψηλάντου 25 Αθήνα, τηλ.: 72 18 421

Διανέμεται δωρεάν

μουσείο με την τρέχουσα ιστοριογραφία.

Τα μουσεία ακολουθούν κι αυτά την ιστορία της μνήμης. Δεν είναι περισσότερα από δεκαπέντε χρόνια που η γενοκτονία των Εβραίων κατέλαβε κεντρική θέση στην ιστοριογραφία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ακόμη πιο πρόσφατο είναι το πέρασμα από τα «αναμνηστικά» στα «ιστορικά» μουσεία.

Η σύνδεση της γενοκτονίας και της αντίστασης επιτρέπει την παρουσίαση του συνόλου της ιστορικής περιόδου. Μόνο σε συνδυασμό με την Αντίσταση, που αποτελεί την απάντηση, το αντίπαλο δέος στην κατοχή, η εκτόπιση και η εξόντωση των Εβραίων δεν παραμένει ένας κρίκος στην αλυσίδα των συμφορών του εβραϊκού λαού, σαν να αφορούσε μόνο τον ίδιο, αλλά εντάσσεται στην ευρωπαϊκή ιστορία του 20ού αιώνα.

Το επίμετρο του **Τ. Τόντοροφ**, κείμενο αναφοράς για τους μελετητές της ιστορίας και της μνήμης, πλούσιο σε ψυχαναλυτικές και ιστορικές προσεγγίσεις, συζητά τη χρήση και την κατάχρηση της μνήμης, την αξιολόγησή της, την υποτείμησή ή την υπερτίμησή της, ή ακόμη την πλήρη διαγραφή της, στις ευρύτερες κοινωνίες μας και σε κοινωνικές ομάδες με ιδιαίτερες ιδιότητες. Διαπιστώνοντας το διττό φαινόμενο μιας «φρενιτίδας της μνήμης» και ταυτόχρονα ενός είδους στέρεσης της μνήμης, ο συγγραφέας

κάνει μια διάκριση ανάμεσα στην ανάκτηση του παρελθόντος και στη χρησιμοποίησή του, με γνώμονα πάντοτε το ρόλο που το παρελθόν οφείλει να παίξει στο παρόν.

Υπερασπιζόμενος την απελευθερωτική, παραδειγματική μνήμη, που επιτρέπει να υπερβούμε το γεγονός και να κατανοήσουμε ανάλογα φαινόμενα (κατανόηση δε σημαίνει ταύτιση), ο Τόντοροφ υπερασπίζεται ταυτόχρονα, μέσα από επίκαιρα παραδείγματα της ιστορίας, την αναγκαιότητα να θέσουμε τη μνήμη - αλλά και τη λήθη - στην υπηρεσία της δικαιοσύνης.

[Απόσπασμα από
κριτική της Αρριέλλας
Ασέρ, «*Ανγή*», 18.3.1999]

*** ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ: Η Παλαιά Διαθήκη** (Αθήνα, 1997) - Επιστημονική μετάφραση στη Δημοτική από τα πρωτότυπα κείμενα.

Ο γνωστός εκδοτικός οίκος της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας με πολυετή παρουσία στα ελληνικά εκδοτικά πράγματα και ειδικότητα στις επιστημονικές μεταφράσεις της Αγίας Γραφής από τα πρωτότυπα κείμενα, έρχεται να μας εντυπωσιάσει με μια καινούργια έκδοση της Παλαιάς Διαθήκης.

Η μετάφραση της Παλαιάς Διαθήκης έγινε από το εβραϊκό πρωτότυπο και από το κείμενο των Εβδομήκοντα (για τα λεγόμενα δευτεροκανονικά βιβλία π.χ. Ιουδίθ, Τοβίτ, Μακκαβαίων, Σοφία Σειράχ κ.λπ.).

Η μετάφραση της Παλαιάς Διαθήκης θεμελιώθηκε πριν από 30 περίπου χρόνια από τον μεγάλο καθηγητή της Παλαιάς Διαθήκης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αείμν. Βασίλειο Βέλλα και ολοκληρώθηκε μετά το θάνατό του από ομάδα ειδικών θεολόγων καθηγητών στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης (Η. Οικονόμου, Ν. Παπαδόπουλος, Β. Τσάκωνας, Π. Σιμωνάς, Μ. Κωνσταντίνου).

Όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης, το νεοελληνικό κείμενο σε γλώσσα γλαφυρή, πέρα από την άμεση κατανόηση, δίχως τους «σκολιέλους» της στεγνής κατά λέξη μετάφρασης, που διασπούν τη ροή, δίνει τη δυνατότητα της αισθητικής απόλαυσης. Όπου το πρωτότυπο είχε ποιητική μορφή, διατηρήθηκε η ποιητική μορφή. Όπου η μορφή ήταν φιλοσοφική, η ίδια μορφή διατηρήθηκε και στη μετάφραση. Όπου η διήγηση αφορούσε επίκαιρα γεγονότα, είναι επίκαιρη και σε άλλα σημεία είναι αντίστοιχη με το στιβαρό προφητικό λόγο ή τον παρηγορητικό του Θεού στο λαό του και ούτω καθεξής.

Η ίδια η έκδοση παρέχει εξαιρετά βοηθήματα στον αναγνώστη, όπως επεξηγηματικό Γλωσσάριο ειδικών όρων (π.χ. Λόγος, Βασιλεία των ουρανών, Σοφία, Συναγωγή κ.λπ.). Επίσης υπάρχουν υποσημειώσεις στο κείμενο, με τις οποίες επεξηγούνται εκφράσεις, έθιμα και διάφορα πολιτιστικά

στοιχεία των αρχαίων εποχών όπου εκτυλίσσονται τα γεγονότα της Βίβλου. Τέλος υπάρχουν ιστορικοί - συγκριτικοί πίνακες, ώστε ο αναγνώστης να τοποθετείται ιστορικά και να ξέρει, όταν π.χ. διαβάζει τα κείμενα του προφήτη Μαλαχία ή του Οβδιού, ότι αυτοί οι προφητές έδρασαν στην Παλαιστίνη περίπου την εποχή που στην Ελλάδα γινόταν η μάχη του Μαραθώνα ή η ναυμαχία της Σαλαμίνας (490 και 480 π.Χ.).

*** Μ. ΚΕΝΤΡΟΥ - ΑΓΑΘΟΠΟΥΛΟΥ: Σιννοικισμός σιδηροδρομικών** (Αθήνα, Κέδρος, 1998).

Ο σιννοικισμός που περιγράφεται στο αφήγημα αρχισε να χιτίζεται το 1930 στη Θεσσαλονίκη για πρόσφυγες - υπαλλήλους των ΣΕΚ. Ο σιννοικισμός επλήρη στον πόλεμο του '40 από τους βομβαρδισμούς, αφού οι Ιταλοί στοχάζαν τον σταθμό που εφτανε από την Επταλόφου ως τους ανεμόμυλους του Μπαύτα.

Ο νέος σταθμός χιτίζονταν ακόμα και θα ήταν, γράφει, ο μεγαλύτερος των Βαλκανίων. Τραγικές και οι μνημες από το διωγμό των Εβραίων της Θεσσαλονίκης.

«Το κίτρινο άσπρο στο πέτο των Εβραίων, καθώς τους συναντούσαμε καθημερινά στο Βαθράκι και στην Εγνατία να περπατούν στο γιγνάσιο, έχει μείνει μέσα μου (...).»

Επιστολές στα "Χρονικά"

«Ουκ ένι Ιουδαίος

ουδέ Έλληνας»: Ο δρ.

Βασ. Γ. Αϊδάλης - Θεσσαλονίκη δημοσίευσε την παρακάτω επιστολή στην «Μακεδονία» (21.5.1999):

«Τώρα που καταστάλαξε ο απόηχος από τις εύστοχες παρατηρήσεις του κ. Χεκιμογλου και τις αξιολογικές παρεμβάσεις τόσων έγκριτων συμπολιτών μας, καιρός είναι να δούμε ψύχρασμα το θέμα των Εβραίων της Ελλάδας, που δεν αποτελεί αμελητέο κεφάλαιο της μακραίωνης ιστορίας μας. Στεκομαστε, βέβαια, όλοι με συγκίνηση στο άδικο ολοκαύτωμά τους, για το οποίο πολλοί έχουμε να πουμε πολλά, ως μην παραβλέπουμε, όμως, ότι οι Ισραηλίτες Έλληνες επί αιώνες ολόκληρους διαμόρφωσαν την ελληνική ιστορία, σαν Έλληνες που ήταν και είναι, μια και η διαφορά τους είναι μόνο το θρησκειο, αναγνωρισμένο και κατοχυρωμένο κι αυτό από όλα τα ισχύσαντα Συντάγματά μας. Δεν πρέπει, φυσικά, να τους συγχέουμε με τους Ισραηλινούς, τους υπηκόους δηλαδή του Ισραήλ, που έχουν βέβαια δική τους εθνικότητα. Ακόμη κι αυτούς, όμως, τους παραγνωρίζαμε επί χρόνια, παρά το ότι μέχρι κι ο Σπύρος Μαρκεζίνης, στις προγραμματισμένες δηλώσεις της «κυβέρνησης» του στα τέλη Νοεμβρίου του 1973 είπε ότι δικαιοϋ-

νται να έχουν κι αυτοί «μια θέση στον ήλιο». Ενώ βιαστήκαμε ν' αναγνωρίσουμε ως πρόσβη κάθε ξένο άλλης χώρας, έπρεπε να έρθει η κυβέρνηση Μητσοτάκη για ν' αποκαταστήσει τη διεθνή τάξη και ν' αναβαθμίσει τον επιτετραμμένο του Ισραήλ σε πρόσβη. Εδώ μιλάμε κυρίως για Έλληνες πολίτες, Ισραηλίτες κατά το θρησκειο, που φοίτησαν στα ίδια σχολεία μ' εμάς, έπαιζαν στους ίδιους δρόμους μ' εμάς, που φορολογήθηκαν, στρατεύθηκαν, πολέμησαν, τραυματίστηκαν και σκοτώθηκαν για την Ελλάδα.

Έχει πολλά ν' απαντημήσει και γι' αυτούς η ιστορία μας. Όσες σελίδες, βλέπετε, απ' αυτήν κι αν αναδιηρύσουμε, θα βρούμε ανάμεσά τους πάμπολλες απ' αυτές ποτισμένες με το τίμιο αίμα, τον ιδρώτα και τα δάκρυα των Ισραηλιτών αδελφών μας, Ελλήνων αλλά και Φιλελλήνων. Ο Μωυσής Μαϊμονίδης, μέχρι το 1204, που πέθανε, διέδιδε στον ακμάζοντα τότε αραβικό κόσμο την αριστοτέλεια ελληνική φιλοσοφία. Ο Μαξ Νορντάου κι ο δημοσιολόγος Σολομών Ράινάχ υποστήριζαν τα εθνικά δίκαιά μας στην Κρήτη και στη Μακεδονία. Ο Χένρι Μοργκεντάου, ο επιφανής αυτός Εβραϊο-αμερικανός, ήταν εδώ στην πόλη μας, επικεφαλής της επιτροπής αποκαταστάσεως προσφύγων.

Στον πόλεμο του 1940, 1.600 Εβραίοι εθελοντές της Παλαιστίνης, που υπηρετούσαν στο βρετανικό εκστρατευτικό σώμα, ήρθαν να πολεμήσουν στην Ελλάδα. Στον ίδιο πόλεμο πήραν μέρος 12.898 Ισραηλίτες Έλληνες, μεταξύ των οποίων 343 αξιωματικοί. Απ' αυτούς σκοτώθηκαν 513 και τραυματίστηκαν 3.743. Κι ανάμεσά τους, ο μεγάλος νεκρός της Πρεμετής, ο Χαλκιδαίος συνταγματάρχης Μαροδοχά Φριζής. «Τρόπαιο η θυσία σου, αιώνιο, ηρωμένο στις θαιμαστές μας ιστορίας τα μετέωρα θα ζει, να διαλαλεί το τίμιο τ' όνομά σου, αθάνατε ήρωα Φριζή».

Κι επακολούθησε το Ολοκαύτωμα, που μας συγκλόνισε όλους:

«Τι χθες, τι σήμερα, τι αύριο.

Στιγμές τα χρόνια είναι μόνον.

Οι ποιητές και οι προφήτες δεν πεθαίνουνε

και ζουν οι μάρτυρες εις τους αιώνες των αιώνων».

Παρόμοιο ψήφισμα εξέδωσε η Κοινότητα και στο συλλαλητήριο της 31ης Μαρτίου 1994, που κατέληγε, ότι «δεν θα αποδεχθεί μια καταφανή παραχάραξη της ιστορίας». Και στις 29 Μαΐου 1994, μια Κυριακή μεσημέρι, γέμισε δάκρυα η αίθουσα τελετών του πανεπιστημίου μας, όταν τιμήθηκαν 80 «σωτήρες - ευεργέτες» των Ισραηλιτών αδελφών μας.

Πώς αλήθεια να συγκρατηθεί κανείς, βλέποντας την υποβασταζόμενη γηραιά Εβραία να πέφτει με λυγμούς στην αγκαλιά του επίσης γηραιού προέδρου της κοινότητας Συναίας Ημαθίας, που την έσωσε μαζί με τους συγχωριανούς του μαζί με πάνω από 50 ομοθρήσκους της; Ήταν η επιβράβευση του αγώνα της σωτηρίας, που άρχισαν με το γνωστό υπόμνημά τους στις αρχές κατοχής ο Δαμασκηνός και η πνευματική μας ηγεσία, για το οποίο ο Γερμανός στρατιωτικός διοικητής είχε απειλήσει με τουφεκισμό τον Αρχιεπίσκοπό μας. Κι η ιστορία διέσωσε επί λέξει την αγέροχη απάντηση του Δαμασκηνού: «οι ιεράρχες της Ελλάδος, στρατηγέ Στροπ, δεν τουφεκίζονται, απαγχονίζονται. Σας παρακαλώ να σεβαστείτε αυτή την παράδοση».

Ο σύμβουλος Επικρατείας δρ. Τάσος Ν. Μαρίνος, γράφει, ότι: «Η Παλαιά Διαθήκη αφιερώνει πολλά κεφάλαια στον πόλεμο, τον οποίον κατά κάποιον τρόπο και ηθικοποιεί και τούτο διότι, όταν ο ανένστος και πλάνης Ισραήλ εγκαταστάθηκε στη Γη της Επαγγελίας, υποχρεώθηκε να κάνει μακρούς και σκληρούς αγώνες εναντίον αυτών που αμφισβητούσαν το δικαίωμα του να εγκατασταθεί σ' αυτή τη γη. Από την ά-

ποψη αυτή, ο πόλεμος παίρνει ιερό χαρακτήρα, γιατί έχει την έγκριση του Θεού, που συμμετέχει σ' αυτόν. Είναι χαρακτηριστικό, όσον αφορά το θέμα αυτό, το Δευτερονόμιο (Κεφ. 20, στ. 3): «Άκουε Ισραήλ! Υμείς πορευέσθε σήμερον εις τον πόλεμον επί τους εχθρούς υμών. Μη εκλυέσθω η καρδιά υμών. Μη φοβείσθε μηδέ θραυέσθε, μηδέ εκκλίνετε από προσώπου αυτών, ό- τι ο Κύριος ο Θεός υμών, ο προπορευόμενος μεθ' υμών, συνεκπολεμήσει υμίν τους εχθρούς υμών και διασώσει υμάς».

«Αλλά το τέλος του πολέμου, κατά τους θεοφορουμένους διδασκάλους του Ισραήλ είναι η ειρήνη.

Πρώτοι αυτοί έδιδαν ότι ο πόλεμος δεν είναι δημιούργημα του Θεού, αλλά αποτέλεσμα των αμαρτιών μας, που το ανέχεται Εκείνος προσωρινά, μέχρι την ημέρα κατά την οποία «τόξον και ρομφαίαν και πόλεμον συντρίψει από της γης» (Ωσηέ 2, 18). Αν αναφερόμαστε, μάλιστα, στην εποχή του 1821, που είναι τόσο χαρακτηριστική στην ιστορία μας, θα πρέπει να μνημονεύσουμε τρεις Ισραηλίτες Φιλέλληνες, με τη γλαφυρότητα που τους περιγράφει ο Ασέρ Μωυσις:

Τα ηρωικά κατορθώματα των αγωνιστών του '21 προσκορούν στις σκληρές για τα εθνικά δικαιώματα των υποδούλων λαών αποφάσεις της Ιεράς Συμμαχίας. Οι Φιλικοί και όλοι οι ανά τον κόσμο Έλληνες πατριώτες αγωνίζονται και αυτοί να διαφωτίσουν και να συγγιγίσουν την κοινή γνώμη των

ελευθέρων λαών, για να διασπάσουν τα πολιτικά φράγματα της Ιεράς Συμμαχίας. Στο Παρίσι, όπου πνέει ακόμα δροσερή η αύρα της Γαλλικής Επανάστασης, ένας Εβραίος δημοσιογράφος, ο Γεώργιος Λαφίτ, γράφει στη «Φρανς Λιμπρ» πύρινα άρθρα, ζητώντας να καταστεί το ταχύτερο η Γαλλία συμπαράστατης και βοηθός των Ελλήνων προμάχων της ελευθερίας. Ηλεκτρίζει με την αφορηγرافία του τις ευαίσθητες μάζες του παρισινού λαού, τις συνεγείρει στον Κεραμεικό και αναγκάζει τον Λουδοβίκο ΙΗ' να βγει ένα πρωί με τα νυχτικά του στον εξώστη των ανακτόρων του Λουίβρου, για να καθησυχάσει τα πλήθη και να υποσχεθεί βοήθεια στους μαχόμενους Έλληνες.

Ενώ αυτά διαδραματίζονταν στη γαλλική πρωτεύουσα, ο Μωυσής Γκάστερ, διπλωματικός πράκτορας της Ολλανδίας στο Βουκουρέστι, έσωσε τον πρίγκιπα Υψηλάντη από την καταδίωξη των Τούρκων, βοηθώντας τον να περάσει τα ρουμανο-αυστριακά σύνορα. Όταν δε μετά το δίκαιο θρίαμβο της Ελληνικής Επανάστασης και τη διεθνή αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας, τον προσφέρθηκε «ως ενθύμιον» για την πράξη του ένα πολύτιμο δώρο, αρνήθηκε να το δεχθεί, δίνοντας τη «βιβλικής εμπνεύσεως» απάντηση, ότι δεν ήθελε να ανταλλάξει με το γήινο εκείνο δώρο την ανταμοιβή, που περίμενε να πάρει από το Θεό. Τόσο ιερό θεωρούσαν τον ελληνικό απελευθερωτικό αγώνα οι

φωτισμένοι Ισραηλίτες εκείνης της εποχής.

Τρίτο παράδειγμα της συμπάθειας που βρήκε ο Αγώνας του '21 μεταξύ των Εβραίων της Ευρώπης, είναι το αναφερόμενο από τον Κωνσταντίνο Δραγούμη περιστατικό, ό- τι ο Αρχιεπίσκοπος της Βεστιάλης έκανε φιλέλληνα κληρύσματα στις Συνεργίες και «συνέλεγε ενόρκους μεταξύ των πιστών υπέρ των αγωνιστών της Πελοποννήσου».

Μαζί στον αγώνα, λοιπόν, καθένας από το δικό του μετερίζι, οι φιλέλληλες μαζί με τους Έλληνες.

Τελειώνω με μια άλλη περίοδο της ιστορίας μας, το 1922. Ο Ερμαν Σπίρερ,

Ισραηλίτης με ελβετική υπαγωγή, έσωσε δεκάδες από γυναικόπαιδα στη Σμύρνη, κερκίδοντας τα στις απέραντες καπναποθήκες του, ναύλωσε δε με έξοδά του διαφορά πλοία για τη διαφυγή των προσφύγων συμπατριωτών μας. Είναι όμως και τόσοι άλλοι, που δεν χωράν ούτε τηλεγραφήκα σ' αυτές τις γραμμές.

Ας μην παραβλέπουμε, λοιπόν, την επι αιώνιας συμμετοχή των Εβραίων στην ιστορία της χώρας μας. Τετραμμένο το «όνκ ένι Ιουδαίος ουδέ Έλληνα» της Αγίας Γραφής, χρειάζεται όμως να το θυμίζουμε κατά καιρούς στους επιλήθοντες συμπατριώτες μας».

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ Ε.Μ.Π. ΓΙΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Στον τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ. Πολυτεχνείου γίνονται δεκτές αιτήσεις υποψηφίων για εκπόνηση διδακτορικής διατριβής σε θέματα ιστορίας της πόλης και της πολεοδομίας. Οι υποψήφιοι μπορούν να είναι πτυχιούχοι αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι, πολιτικοί μηχανικοί και τοπογράφοι πολυτεχνείων ή πτυχιούχοι τμημάτων ιστορίας, αρχαιολογίας ή κοινωνιολογίας πανεπιστημιακών σχολών.

Ανάμεσα στα προτεινόμενα θέματα είναι και θέματα που αφορούν την εβραϊκή παρουσία στην Ελλάδα, όπως οι εβραϊκές συνοικίες στις ελληνικές πόλεις μετά το 1500, η αντίστοιχα μόνο στον 18ο - 19ο αιώνα, η έρευνα για μια συγκεκριμένη πόλη, π.χ. η εβραϊκή συνοικία της Λάρισας, της Ρόδου, της Χίου, των Χανίων κ.λπ., η έννοια του γκέτο σε σχέση με την εθνοκοινοβουλευτική συνοικία στις βενετοκρατούμενες και τουρκοκρατούμενες περιοχές κ.ά.

Η προθεσμία λήγει το πρώτο 10ήμερο του Σεπτεμβρίου, αλλά οι υποψήφιοι θα πρέπει να έλθουν σε συνεννόηση με τον Τομέα νωρίτερα. Για περισσότερες πληροφορίες οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθυνθούν στη Γραμματεία του Τομέα, τηλ. 772.3818 και 772.3820 και φαξ 772.3819 ή στους καθηγητές κ.κ. Δημ. Ν. Καρύδη (τηλ. 772.3794) και Γεω. Μ. Σαρηγιάννη (τηλ. 772.3793) μέχρι το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου.

EVENTS IN MEMORY OF THE JEWS OF DRAMA

Unveiling of the Holocaust Memorial

In the beginning of May 1999, in Drama, significant events were held in the memory of the Jews of Drama. The events were organized by the Municipality of Drama, the Central Board of Jewish Communities in Greece, and the Jewish Community of Kavala. In March 1943, the Jews of Drama were concentrated by Bulgarian invaders, deported and exterminated by the Nazis in Treblinka. The events were supervised and cared for by Mr. V. Venouziou and Mr. Vas. Ritzaleos. The highlight of the events was on Sunday May 9th, with the unveiling of the Holocaust Memorial. There is no doubt that Drama is the pioneer of similar events in Greece. It is worthwhile reminding that events in memory of the Jews of the city were first held in 1997. The unveiling of the plaque followed on the ruins of the tobacco warehouses, where the Jews of Drama were detained in 1943. That was when the Mayor Mr. M. Tzimas announced officially the dedication of a space to the Holocaust Memorial that was recently finished.

This year the program of events began with the opening of the photography exhibition on the Holocaust. The material was from the Simon Marks Museum in Thessaloniki and the photographs were from the pre-war life of Jews in Drama. The exhibit was inaugurated by the Mayor of Drama who emphasized the significance of the events for the city and the Jewry. Chairman of the Jewish Community of Kavala Mr. S. Tsimino addressed a brief greeting, praising the initiative that the Municipality of Drama took. Afterwards, the researcher of Jewish history in the area Mr. Vas. Ritzaleos developed the subject: "Attempt to interpret a huge crime". Former Prefect Mr. Dimitriadis, the head of DEKPOTA, Mr. Triandafilidis, Secretary General of the Jewish Community of Kavala Mr. Vic. Venouziou, the only Jewish family of the city today (that of Mr. Iak. Cohen) and a great number of people attended the events.

Through the co-operation of the director of elementary education, the high-school pupils of Drama were visiting the photography exhibition daily. Mr. Ritzaleos who was in charge, guided over 300 pupils and their teachers who watched a short film on the concentration camps. The main event was held on 8/5/99 at the amphitheater of the government house that was filled to capacity. The guest speaker was the professor of Modern History at the University of Thessaloniki, Dr. Ioannis Hassiotis. In his speech, Dr. Hassiotis presented a brief history of the Jewish Community of Drama and of the deportation of its members, while he stressed the importance to preserve our historic memory of the Holocaust. The event continued with classical music played by the Voulgari brothers, and the quire of the Jewish Community of Thessaloniki that interpreted traditional ladino songs. During the event, the Mayor of Drama Mr. M. Tzimas and the head of the Central Jewish Board Mr. M. Konstantinis addressed greetings and exchanged honorary plaques in recognition of the mutual friendship attaching the Municipality of Drama to the Greek Jewry. Delegates from the Metropolis, from local authorities, from the Greek Jewish Communities and organizations, as well as from the spiritual world of Drama, attended the event.

The unveiling of the Memorial

On March 3rd 1943, before their deportation, the Jews of Drama were arrested and stowed in the tobacco warehouses in the today idyllic park of Agia Barbara. In front of these warehouses, the unveiling of the Memorial of Drama's Jewish victims of the Holocaust was held. Local authorities and the leadership of Greek Jewry emphasized the

symbolism and the significance of the ceremony, in today's troubled waters of the Balkans and at a time when racial hatred and nationalism are revived. The ceremony was held in the presence of the Metropolitan Bishop of Drama Mr. Dionysios, the Rabbi of Paris Rabbi Messas, the Rabbi of the Jewish town Vincennes Rabbi Kapeta - who is originally from Larissa - and of the Rabbi of Thessaloniki Rabbi Dayan. He head of the Prefectoral Council of Drama Mr. Kalogirou, the Mayor of Drama, the President of the Central Jewish Board, Members of the Parliament in the district Messrs. Papadopoulos and Saatsoglou, Vice-Chairman of the Jewish Community of Thessaloniki Mr. Saltiel, and Chairman of the Jewish Community of Kavala delivered an address of greeting at the event. Secretary General of the Jewish Community of Kavala, the "soul" of the events, Mr. V. Venouziou, delivered the merits of the day.

The representatives of the local authorities referred to the historic presence of Jews in the region and their asset to its economic life until the War. They emphasized the mutual fate of Gentiles and Jews during the hard times of Bulgarian Occupation as well as the significance of the Memorial, both for the society of Drama as well as for the Greek Jews.

Among others, the chairman of the Central Jewish Board stressed the following: "Monuments are the living testimony of historic events. They honour, but at the same time they remind and teach. They honour the memory of those to whom they are dedicated, they remind their contemporaries of events and personalities of their time and - mainly - they teach the young everything they don't know, everything they ought to know? Today's ceremony sends messages with a broader sense to places beyond this geographical area in which we are. The messages are that humanity, for no reason and under no pretence, should face the disaster of war and the unfortunate experience of the Holocaust?"

We have to make a special citation to the greeting of the Rabbi of Paris who was touched as he spoke of the initiative of the city of the Greek border, as well as to the speech of Mr. Tsimino, who stressed the fact that Jews were rescued - just like himself and his father - by brotherly Christians.

The ceremony, which was attended by all the town's authorities, Jews from all of Greece and a great number of inhabitants of Drama, closed with the laying of wreaths.

The end of Jewish Communities of Eastern Macedonia and Thrace

On the night of March 3rd 1943 the Bulgarian Occupation authorities arrested the Jews of Eastern Macedonia and Thrace. The Jews of Drama (1.200), Kavala (2.100), Serres (600), Komotini (819), Xanthi (550), and Alexandroupoli (140) were stowed in the tobacco warehouses of the Agia Barbara, region of Drama, where they stayed for three days before they were transported to temporary concentration camps in Southern Bulgaria. On the 20th and 21st March they were transported by train, under Bulgarian and German escort, to the port of Lom. From there they were transported to Vienna in riverboats under squalid conditions. In the beginning of April they arrived in Poland, at the concentration camp of Treblinka where they were exterminated. None of the above communities revived after the Holocaust. The few survivors settled in other cities. Today, there are very few monuments in these towns to remind of the Jewish presence before the war.

Summary of the contents of Issue No 162, Vol. 22

July - August 1999

✓ German **Max Merten** had been political councilor of the Military Commander in Thessaloniki during the period of German Occupation. 40 years ago Merten was tried in Greece - and sentenced to a 25 - year term - for his crimes mainly against Jews. After the interference of the German government, Merten was released a few months later and died in Germany in 1976. On this occasion, Al. Nar published an article titled «The Merten Case: 40 years later», where he discusses the cases of many war criminals who succeeded to finally avoid punishment.

✓ During the German Occupation in Greece the region of Eastern Macedonia was under the occupation of the Bulgarian Army. In March 1943, the Bulgarians arrested the Jews from Serres, Drama, Kavala, Xanthi, Komotini and Alexandroupoli and deported them to the Nazi concentration camps. None of these Jews ever returned or gave signal of life.

On the occasion of the unveiling of the **Holocaust Memorial in Drama**, in May 1999, Mr. Vas. Ritzaleos writes about the destruction of these Jewish communities.

✓ The essay by Martin Buber (1878 - 1965), titled «**Utopia of Peace**», is appropriate of time when the logic of violence and weapons and ideologies of national hatred shut the paths of communication.

✓ We republish data from the Greek newspaper «Akropolis» (of the year 1913) on the life of **Jews in the Community of Ioannina** at the time.

✓ In the beginning of the 20th century Crete was not yet unified to Greece. In 1901 the local parliament of Crete voted of the constitutions of function of the **Jewish Communities of Chania and Iraklio**.

✓ The issue closes with **letters** to the editor and **book presentations**.

(Translation: Rebecca Kamchi)

